

ZBILJA U POVIJESNIM I MITSKIM PREDAJAMA I PJESMAMA SINJSKOG KRAJA

Buljan, Marinela

Master's thesis / Diplomski rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Split, Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Split / Sveučilište u Splitu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:172:056015>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-23**

Repository / Repozitorij:

[Repository of Faculty of humanities and social sciences](#)

**SVEUČILIŠTE U SPLITU
FILOZOFSKI FAKULTET**

DIPLOMSKI RAD

**ZBILJA U POVIJESNIM I MITSKIM PREDAJAMA I
PJESMAMA SINJSKOG KRAJA**

MARINELA BULJAN

SPLIT, 2022.

Odsjek za Hrvatski jezik i književnost

Hrvatski jezik i književnost

Književnost i zbilja

**ZBILJA U POVIJESNIM I MITSKIM PREDAJAMA I PJESMAMA
SINJSKOG KRAJA**

**Studentica
Marinela Buljan**

**Mentor:
prof. dr. sc. Marko Dragić**

Split, 2022. godine

SADRŽAJ

1.Uvod.....	1
2. Predaje.....	2
2.1. Povijesne predaje	3
2.1.1. Prodor Turaka	3
2.1.2. Bitka za Sinj.....	4
2.1.3. Čudesna obrana Sinja.....	6
2.1.4. Gospine milosti	10
2.2.Vitezovi Vučkovići	12
2.2.1. Serdar Miše Vučković	13
2.2.2. Serdar Tadija Vučković.....	14
2.2.3. Vitez Božo Vučković	15
2.2.4. Vitez Zec Vučković.....	16
2.2.5. Serdar Stipan Vučković.....	17
2.2.6. Fra Pavao Vučković	17
2.3.Hajduci	17
2.3.1. Andrijica Šimić	18
3.Mitske predaje	26
3.1.1.Vile.....	26
4.Mitske pjesme	31
4.1.Skupile se vile	33
5.Povijesne pjesme	34
5.1.Prva pisma od vitezova sinjskih.....	37
5.2.Otklen tebi, Sinju bili	44
5.3.Sinjskoj Majci	45
5.4.Alkarska himna	46
5.5.Gospin spas	46
5.6.Opsada Sinja 1715.....	46
Rječnik	58
6.Zaključak.....	61
Izvori	62
Kazivači:	62
Literatura	62

ZBILJA U POVIJESNIM I MITSKIM PREDAJAMA I PJESMAMA SINJSKOG KRAJA	65
INDEED IN THE HISTORICAL AND MYTHICAL TRADITIONS AND SONGS OF THE SINJ REGION.....	66

(...) al dobro je da narod sam zaviri u dušu, da otvori krvavu knjigu minulih dana, jer je prošlost vazda zrcalom sadanjeg doba. Dobro je da narod sazna gdje je zgriješio i posrnuo, gdje li se proslavio i podičio. To neka mu je naukom za buduća vremena.

August Šenoa, Seljačka buna

1.Uvod

Sve države, narodi, manje skupine ili zajednice ljudi posjeduju odavna nešto predivno, neprocjenjivo, vrijedno čuvanja i spominjanja. Današnji svijet ne zalazi previše u njihovu dubinu i ne pridaje im toliku vrijednost te su stoga to više skrivena nego otkrivena blaga. Trebali bi se osvrnuti na našu prošlost i vidjeti ta spomenuta blaga. Ona su mnoštvo običaja, tradicija, nošnji i pjesama ispjevanih o stvarnom životu koja nose veliku mudrost sa sobom. Naši preci su sve to načinili vlastitim rukama i s velikom ljubavlju kako bi prikazali vrijeme u kojem su živjeli, zabavljali se i ostavili svojim potomcima neizmjereno blago koje su dužni cijiniti i prenositi budućim generacijama. U to, ne tako daleko vrijeme, zapravo ovisi koliko daleko gledamo, ali eto gledajući na svoje bake, djedove, prabake i pradjedove, svi oni su živjeli teškim, ali predivnim životom, bez svih današnjih otkrića i bili su sretni i zadovoljni jer su imali jedni druge. Toliko bi se veselili kada bi u selo došao netko tko je putovao i pričao im o svojim doživljajima s putovanja, pa čak i vijesti iz okolnih sela. Oni bi sve to pomno slušali i sa zadovoljstvom prepričavali svojim potomcima.

Sve su te priče imale utjecaj u širenju usmene književnosti. Književnosti koja je od davnina interes mnogih ljubitelja književnosti, posebice onih koji s lakoćom uviđaju njenu ljepotu i važnost. Sva djela usmene književnosti nastaju na isti način: pojedinac kazuje djelo slušatelju ili slušateljima koji mogu postati novi kazivači. Interpretacija nikada neće biti potpuno ista i stoga se može reći kako je tvorac djela usmene književnosti „onaj daroviti pojedinac koji unutar govorenoga jezika neke sredine osjeća snagu riječi, izabire ih i slaže kako bi prikladno izrazio svoja raspoloženja i predao ih slušateljima kao oblikovanu strukturu.”¹

Ovim radom pokazat ću kako prekrasno može biti zakoračiti u našu prošlost. Rad se temelji na rezultatima terenskih zapisa koji su nastali 2022. godine na području Sinja. U potrazi za prošlim vremenom i običajima tog kraj pomogli su mi mnogi stanovnici viteškog grada.

¹ Botica, Stipe, *Usmene lirske pjesme*, SHK, Zagreb, 1996., str. 15.

2. Predaje

Predaja je prozni pripovjedni oblik koji je u hrvatskoj usmenoj književnosti moguće obuhvatiti skupnim nazivom priča. Osim predaje, ovim nazivom obgrljene su i bajka, legenda, novela, basna, šala, prispodoba, anegdota, vic i pričanje iz života.² Dragić predaje tumači kao vrstu „priče koja se temelji na vjerovanju u istinitost njezina sadržaja“. Da je vjerovanje u istinitost njezina sadržaja najznačajnija kategorija predaje potvrđuje i Botica koji ističe kako upravo kategorija vjerovanja odvađa predaju od ostalih oblika, primjerice mita ili bajke.³ U srži predaje sve je stvarno, blisko i poznato ljudima. Znak su bogate tradicije i kulture i stoga predstavljaju neizmjereno blago sredine u kojoj nastaju. Raspon tema koje obrađuju zaista je širok.

Golem je broj usmeno-proznih oblika u svetim knjigama. Sveta staroindijsko-sanskrtka knjiga Vede (usmeno znajenje) već tisućljećima izaziva divljenje filozofa, znanstvenika i književnika čitavog svijeta. Nastajala je od XVI. do VI. st. prije Krista prenoseći se usmenom predajom zahvaljujući kojoj u Indiji i danas živi sveto pleme Veda.

U Bibliji nalazimo mnogo usmenih predaja i legendi. Jedna od njih je i potresna priča *Judita*. Starozavjetni pisci više su puta ukazivali i poticali njegovanje usmene predaje, a značajno je i Pavlovo učenje: “Prema tome, dakle, braćo, budite postojani i držite predaje kojima smo vas poučili bilo usmeno, bilo pismom!” (2 Sol 2, 15.)⁴

Predaje se klasificiraju prema motivskim, funkcionalnim i tematskim mjerilima. U poetici književnosti najčešće se prihvaća *Proppova tematska podjela* na pet vrsta:

1. etiološke predaje
2. povijesne predaje
3. mitološke predaje
4. legende
5. pričanja iz života.

Međutim, takva klasifikacija ima svojih manjkavosti. Nedostaju eshatološke i demonske predaje koje se ne mogu svrstati u mitološke predaje zbog naravi bića. Mitska su bića uglavnom dobra i rijetko čine zlo, dok su demonološka bića uvijek zla. Za eshatološka bića vjeruje se da su ustajali iz groba kao bi ukazali na zločine počinjene nad njima. Kao treći,

² Botica, Stipe, *Hrvatska usmenoknjiževna čitanka*, Zagreb: Školska knjiga, 1995., str. 3

³ Botica, Stipe, *Povijest hrvatske usmene književnosti*, Zagreb: Školska knjiga, 2013., str. 435.

⁴ Dragić, Marko, *Suvremeni zapisi legendi i predaja u metkovskom kraju*, Hrvatski neretvanski zbornik, 8, Društvo Neretvana i prijatelja Neretve u Zagrebu, Zagreb, 2016., str. 271.

ujedno i posljednji nedostatak, Dragić navodi kako su legende zasebna vrsta priča te ih tako treba i promatrati.⁵

2.1. Povijesne predaje

Povijesne predaje pripovijedaju o sudbonosnim povijesnim događajima i osobama. Kako Botica navodi, riječ je o predajama koje se osobito pomno čuvaju i prenose.⁶ Povijesne predaje najčešće se kazuju kao kronikati (kratka priopćenja povijesnog sadržaja), dok su kao fabulati, odnosno predaje koje imaju razvijenu fabulu, jako rijetko ispričane. S obzirom da ne govore o osobnim doživljajima, povijesne predaje se nikada ne kazuju kao memorati.⁷

Najviše je povijesnih predaja koje kazuju o višestoljetnom ropstvu pod osmanskom vlašću. Tako se u Sinju najviše pripovijeda o zločinima⁸ Turaka, mučnoj turskoj okupaciji te posebice o čudesnoj obrani od Turaka 14./15. kolovoza 1715. godine.

2.1.1. Prodor Turaka

Padom Bosanskog Kraljevstva, 1463. godine, Turcima je otvoren put za osvajanje Hrvatske. Bitka na Krbavskom polju, 1493. godine, opisana je kao „prvi rasap kraljevstva hrvatskoga“. Te su se godine hrvatske snage, na čelu s banom Emerikom Derenčinom, nespremno i strateški nesložno sukobile s turskim snagama. Veliki broj hrvatskog plemstva izginuo je. Ubrzo je veliki dio Hrvatske bio pod turskom okupacijom te su slijedile bezbrojne patnje, progoni i stradavanja kršćana.⁹

U vrijeme najezde polumjeseca s Istoka slabljenja kraljevske vlasti Jagelovića pokraj 15. stoljeća označio je ujedno i slom svakog organiziranog otpora Turcima Osmanlijama. Hrvatska je više nego ikada prije bila prepuštena samoj sebi. Osmanlijski prodori u hrvatske

⁵ Dragić, Marko, *Poetika i povijest hrvatske usmene književnosti*, Filozofski fakultet, Sveučilište u Splitu, 2008., str. 273.

⁶ Botica, Stipe, *Povijest hrvatske usmene književnosti*. Zagreb: Školska knjiga, 2013., str. 439.

⁷ Dragić, Marko, *Poetika i povijest hrvatske usmene književnosti*. Split: Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, 2008., str. 415.

⁸ Posebno su bili gnjusni „Pravo prve bračne noći“ i „Danak u krvi“. O tome više: Marko Dragić, *Harač i drugi zločini u Mažuranićevom spjevu „Smrt Smail-age Čengića“ i suvremenom narodnome pripovijedanju*, Zbornik: Ivan Mažuranić (1814-1890) i Crna Gora, HCDP "Croatica - Montenegrina" RH & CKD "Montenegro - Montenergina" u Osijeku & Institut za crnogorski jezik i jezikoslovlje "Vojislav P. Nikčević" - Cetinje, Cetinje – Osijek, 2011., str. 379-411; Marko Dragić, *Danak u krvi u romanu „Na Drini ćuprija“ i u suvremenom pripovijedanju*, HUM časopis Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Mostaru, br. 8, Mostar, 2012., str. 123.-140.

⁹ Dragić, Marko, *Etiologija izreke "Šaptom Bosna poginu"*, *Školski vjesnik*, 60 (3.), str. 377.-378.

zemlje postajali su sve češći, a razjedinjeno hrvatsko plemstvo vodilo je međusobne borbe i poravnavanje starih računa. No cijena je bila previsoka. Krbavsko polje 9. rujna 1493. i katastrofalan poraz hrvatske plemićke vojske, suvremenici su s pravom opisali kao „prvi rasap kraljevstva hrvatskoga”. Početkom 16. stoljeća Turci navaljuju sve više i sve žešće. Kako je organizirani protuosmanlijski otpor u to vrijeme sasvim nestao, obrana hrvatskih granica spala je tek na očajničke pokušaje pojedinaca. Njima se divila cijela Europa: Ivaniš Korvin kod opsade Jajca 1502., Petar Berislavić kod Dubice 1513. i Petar Kružić, kliški branitelj i senjski kapetan. Turske navale približile su Hrvatsku habsburškim zemljama. Poraz i smrt ugarskog kralja Ludvika II. Jagelovića na Mohačkom polju 29. kolovoza 1526. godine označila je i nestanak ugarsko – hrvatske državne zajednice ustrojene još davne 1102. godine. Kraljeva je smrt ubrzala izbor novog vladara i dovela do promjene distance. Mohačka katastrofa unijela je dodatni nemir među Hrvatima, jer je bilo vidljivo da bez primjerene pomoći izvana nema opstanka. U tim je turobnim vremenima i Sinj, nakon dva ranija kratkotrajna zauzeća, 1536. godine ponovno pao u ruke Turaka Osmanlija. Njihova su osvajanja u narednim desetljećima imala dalekosežne posljedice za srednjovjekovno Hrvatsko Kraljevstvo, koje će, ostavši bez znatnog dijela svoga teritorija biti svedeno „na ostatke ostataka”.¹⁰

2.1.2. Bitka za Sinj

Velika bitka i prijelomni događaj prve ratne sezone Maloga rata ili Drugog morejskog rata na istočnojadranskom bojištu (1714.-1718.), bitka za Sinj, vodila se krajem srpnja i u prvim tjednima kolovoza 1715. godine.¹¹

(...) Poznato je da je turska vojska prema Sinju napridovala sa istoka, priko sela Otok, koji je dobio ime baš po bitci na malom otočiću na rijeci Cetini. Vojska je došla do rijeke koju je trebalo prići na najplićen dilu, a na otočiću je dočekaše Otočani, njih pedesetak. Desi se strašna bitka i turska vojska pobi Otočane, ali uz velike gubitke s njihove strane. Tako oslabljena kreni i utabori se prid Sinjem, a cilu bitku na otoku, sa brda pored Gljeva, gledao je Gljevački Mudre. A Mudre, onako priplašen, trčec kreni u okolna sela netaknuta ratom, da prikupi šta više magaraca. Dok je Mudre sakuplja magarce, turska vojska je odmarala prid

¹⁰ Sinj, 2022. godine. Kazivač: Frano Jenjić, rođen 1944. godine.

¹¹ Čoralić, L. i Markulin, N., *Bitka za Sinj 1715. godine*, Zbornik Odsjeka za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, 34 (-), 2016., str. 147.

Sinjen spremajuć napad na grad, a bogami sprema' se i Mudre Gljevački. Mudre toga dana sakupi stotinu i trideset sedam magaraca, dovede i' na Gljev i u bisage utovari lug, pa natovari na magarce i gledajuć prema Sinju, pričekava. Dođe dan kada se vojska pripremala napast Sinj, a tako se i desi. Turci napadoše. Mudre ugleda taj napad, pa napade i on sa stotinu i trideset sedam magaraca naoružanim bisagama natovarenim lugom. Opucnio Mudre magarce niz brdo prema turcima, tako da se lug pušio iza nji' visoko u nebo. Tada turski paša pogleda prema Gljevu i ugleda prašinu koja se podigla od luga iz bisaga šta su na magarcima, pa pomisli da su Sinjani poslali veliku pričuvnu vojsku na konjima da bi obranili grad, te povuče još od bitke kod Otoka znatno oslabljenu vojsku nazad prema Bosni.¹²

Fra Ivan Marković u svom djelu *Sinj i njegovo slavlje* opisuje napade svih dana opsade:

*Na 9, Turci još većom žestinom biše grad, bez oduška hitajući iz lubarada pucarke (bumbe), a iz topova ubojna zrna; tek kroz malo sahati nutarnji dio grada bi na pola razvaljen. (...) „Na 10., 11., 12. i 13., neprijatelj je svejednako nastavio grad biti, kao što je rečeno, iz lubarada i topova, i toliki nam kvar učini da ni sam vladin predstavnik nije mogao naći zaklona, odakle bi sigurno mogao izdavati potrebite naredbe“.*¹³ *Vrhunac bitke dogodio se u noći s 14. na 15. kolovoza kada se preplašeni turski paša s vojskom povukao u Livno; „ (...) jer u noći između 14. i 15., kad je osvićao dan naše Zaštitnice, na nebo uznesene, tiše tiše on diže svoje topove i vrati se sa svom vojskom u Livno; - a mi ostadosmo oslobođeni od opsade.¹⁴*

Svih tih dana vjernici su se kroz plač molili pred Gospinom slikom u tvrđavi.

Kroz to vrijeme fratri, žene, djeca i ostali, koji nisu bili za borbu, molitvom su pred slikom Kristove Majke prizivali njenu pomoć. Ona je dala takvu hrabrost braniteljima „da se viteški obraniše“. Neprijatelj je bio odbijen i svladan. U rano jutro, na blagdan Velike Gospe, nijednoga Osmanlije nije bilo pod Sinjem. Bog, po milosti naše privelike Pomoćnice, – jer fratri, žene, dica i ostala čeljad, koja za boj ne bijahu, tada u crkvi prid ovom Prilikom s plačem i suzama prošahu milost, da ih ne pusti u ruke neprijatelja – toliku kripost slavnomu oružju našega principa, i taku jakost braniteljem.¹⁵

¹² Dragić, Marko, *Povijesne i etnološke predaje iz Otoka Sinjskoga*. Tragovi tradicije, znakovi kulture (Zbornik u čast Stipi Botici). Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada, Hrvatsko filološko društvo, Matica hrvatska, 2018., str. 289.-290.

¹³ Marković, fra Ivan, *Sinj i njegovo slavlje*, Dionička tiskara u Zagrebu 1898., str. 39

¹⁴ Ibid, str. 40.

¹⁵ Marković, Ivan, *Gospa Sinjska*, Zagreb: Dionička tiskara, 1899., str.31

2.1.3. Čudesna obrana Sinja

Mnoge su predaje o čudesnoj obrani Sinja koje narod i danas rado pripovijeda. Sve se one već stoljećima prenose s generacije na generaciju. Nezamislivo je proći kroz sinjski kraj, a ne čuti barem jedan mali dio predaja koje govore o njegovoj bogatoj povijesti kojom se njegov narod jako ponosi.

Za razumijevanje bitke koja se vodila za grad Sinj kao i njegove čudesne obrane 1715. godine veliki značaj imaju događaji koji su se zbili u Rami. Sliku Gospe od Milosti, koja je nakon obrane Sinja nazvana Čudotvorna Gospa Sinjska, donijeli su franjevci iz Rame 1867. godine. Vjeruje se da su sliku Gospinu iznijeli iz ramske crkve kroz sporedna vrata koja se danas zovu Gospina vrata. Danas je na tim vratima s unutarnje strane reljef Majke od milosti, a s izvanjske lik ramske mučenice Dive Grabovčeve.¹⁶ O podrijetlu Gospine slike nemamo točne podatke. Vjeruje se da slika potječe iz 15. stoljeća i da su je u Ramu donijeli misionari iz Italije, među kojima se spominje i sveti Jakov Markijski.¹⁷ Važno je naglasiti kako se slika za vrijeme turske okupacije nalazila u crkvi na Šćitu u Rami gdje je prolazila kroz mnoga zla u kojima su stradavali fratri, samostani, ali i sama crkva, međutim, čudotvorna je slika Gospe od Milosti svaki put ostajala neoštećena.

Nakon velikog poraza Turaka, oni su se okomili na jedan domaći kršćanski narod posebno na području Duvna, Livna, Rame i okolnih mista. Zbog nemilog straha fratri iz tih područja odlučili su uteć u naše krajeve. Fratri iz Rame sa svojim narodom 1687. god. pod vodstvom Pavla Vučkovića dolaze u naš kraj, u našu Cetinsku krainu. Jedan od tih fratara šta su bižali zapalio je samostan u Rami da ga ne ostavi Turčinu. Bižeći sa sobom su ponili sliku Gospe iz Rame.¹⁸

Fra Pavao Vučković organizirao je bijeg Ramljaka s višestoljetnog ognjišta. Fratri su na konje stavili crkveno ruho i uzeli najdragocjenije blago, Gospinu sliku, te su se zajedno s narodom zaputili u Cetinsku krajinu.

Fratar Vučković¹⁹, znaš da je to danas naše prezime i di žive, e, njega su ti Turci uvatili kod Čitluka, tamo di ti je ona kula i jasnoga su ti odveli tamo u onaj svoj grad. O Vučkoviću ti

¹⁶ Dragić, Marko., *Legende i svjedočanstva o čudotvornoj slici Gospe Sinjske*, 2016., str. 162.

¹⁷ Ibid., str. 155.

¹⁸ Dragić, Marko, *Legende i svjedočanstva o čudotvornoj slici Gospe Sinjske*, 2016., str.160.

¹⁹ Fra Pavao Vučković je u listopadu 1687. godine izveo iz Rame izveo oko 5.000 Ramljaka koji su sa svojim fratrima ponijeli čudotvornu sliku Gospe od Milosti danas poznatu kao čudotvorna Gospa Sinjska. Vidi: Marko Dragić, *Zbilja o knezovima Nakićima i Vučkovićima u "Razgovoru ugodnom" i tradiciji Školski vjesnik*, 52. (3-4)

se nije znalo ništa nekih pet godina, a onda in je on uteka i vratijo se u Sinj i nastavijo branit grad. Za to vrime Turci su ti malo pomalo osvajali ova mista i približavali se našem gradu, pa je ljude uvatila panika i počeli su polako bižat svojoj rodbini, a onda ti se odselilo puno svita i više se nisu vratili. U gradu ti je ostalo zericu svita, sedamsto vojnika i oni fratri šta su došli iz Bosne i Rame a svi su utekli na Stari grad. Brzo su ti Turci osvojili okolna mista i tako došli do nas. Godine 1715. počeli su ti oni osvajat Varoš, i popalili su sve, a izgorija je i onaj samostan šta je bijo na pijeci. Kad su ti doli sve popalili uputili su se oni na Stari grad, a ljude ti je gori uvatila panika jer je Turaka bilo šezdeset iljada a branitelja i puka niti iljadu. Onda su ti fratri izvadili sliku naše Gospe i u onoj maloj pećini su ti se počeli molit. Turci su počeli navaljivat, a fratrima se pridružijo i obični narod i dva dana i dvi noći su ti molili Gospu da in pomogne. Najveća navala je bila sa 14. na 15., na Gospin žežen, a 15. ti se desilo čudo. Ljudi su se molili dva dana i dvi noći a pridružili su in se i branitelji i naša Gospa ih je čula. Sva u bilu pojavila se na gradskin zidinama, pogledala u svoje vjernike i ispružila ruku prema Turcima. Kažu da je odala po gradskin zidinama a da su Turci počeli bižat, a neki da su umirali na mistu. Svit priča da je na njih poslala kugu, a meni ti je moja baba pričala da in je dala srdobolju i oni su ti se razbižali, a velik dio njih se utopijo u Cetini koja je onda naglo narasla. I nikad ti se više oni nisu u naš kraj vratili.²⁰

Da oproštaj od Šćita nije bio lagan potvrđuju nam posljednje riječi franjevacu prije nego su se zaputili u Dalmaciju: „s Bogom zemljo! s Bogom zavičaju! s Bogom sveta naša kućo! s Bogom liepi Božji hrame!”²¹ Kad su krenuli put Dalmacije ožalošćeni gvardijan ramskog samostana Stjepan Matić vratio se u ostavljenu crkvu te je spalio kako je Turci ne bi oskvrnjivali. Guslača Davida Prljica taj je događaj nagnuo da otpjeva epsku pjesmu koju je potom zapisao Grgur Martić. Dio te pjesme nalazi se u Markovićevoj knjizi *Sinj i njegovo slavlje*:

Povedoše fratre i popove,

Ponesoše Gospinu priliku,

Uz nju ide dvanaest fratara,

I pođoše k Sinju bielome,

Split 2003, str. 283-295.

²⁰ Dragić, Marko, *Legende i svjedočanstva o čudotvornoj slici Gospe Sinjske*, 2016., str. 166.

²¹ Marković, fra Ivan, *Sinj i njegovo slavlje*, Dionička tiskara u Zagrebu, 1898., str. 24.

*Od biele odmakoše crkve,
Žao bilo Matić gvardijanu,
Žao bilo prebiele crkve,
Na crkvu se često obziraše:
Prevari se: ujede ga guja!
Natrag se je odmah povratio,
Pa zapali prebielu crkvu.
Kako ju je fratre zapalio,
Odmah se je mamom pomamio,
Sinjani ga mladi uhvatiše,
Svezaše mu ruke naopako,
Svezana ga k Sinju dovedoše.
To se čudo po daleko čulo.*

Gospa od Milosti odigrala je značajnu ulogu u turskim napadima na Sinj. Turci su nemilosrdno napadali grad „grad, jur preoštećen, budući u krajnju nevolju zapao i bio izrobijan ne samo unutra nego i s dvora“²², ali je navalu uvijek odbijala junačka posada. 14. kolovoza bio je najveći napad kojeg su branitelji Sinja opet uspješno odbili, ali uz velike gubitke. Iako grad nije pao strahovao je i pripremao se za još veći napad. Tako preplašeni i iscrpljeni branitelji sinjske tvrđave dočekali su 15.kolovoza, dan kada im je Gospa poslala pomoć i pomogla u čudesnoj obrani grada.

(...) Najveća navala je bila sa 14. na 15., na Gospin žežen, a 15. ti se desilo čudo. Ljudi su se molili dva dana i dvi noći a pridružili su in se i branitelji i naša Gospa ih je čula. Sva u bilu pojavila se na gradskin zidinama, pogledala u svoje vjernike i ispružila ruku prema Turcima. Kažu da je odala po gradskin zidinama a da su Turci počeli bižat, a neki da su umirali na mistu. Svit priča da je na njih poslala kugu i oni su ti se rabižali, a velik dio njih se utopijo u Cetini koja je onda naglo narasla. I nikad ti se više oni nisu u naš kraj vratili.²³

²² Marković, fra Ivan, *Sinj i njegovo slavlje*, Dionička tiskara u Zagrebu, 1898., str. 39.

²³ Sinj, 2022. godine. Kazivač: Frano Jenjić, rođen 1944. godine.

Njenu pomoć u obrani grada potvrđuju i predaje koje kazuju kako su preživjeli turski vojnici pripovijedali o ženi u jakoj svjetlosti kako hoda po zidinama grada.

Za vrijeme velike najezde Turaka u cilju širenja njihovog carstva, skupila se šaćica hrabrih Sinjana da obrani svoj grad i u tome im je pomogla draga Gospa koju svi danas štujemo. Sinj je bio u plamenu, ljudi na izmaku snaga. Turčin je nadirao sve žešće, kad se odjednom na zidinama grada pojavi lik žene s kudiljom u ruci. To ti je bila Gospa, Velika Gospa koja je na Turke poslala kugu i protjerala ih iz Sinja preko Cetine na istok. Mnogo se Turaka ugušilo u Cetini, mnogo ih je pomrlo od kuge, a dok su bježali otet im je konj glavnog sultanskog vojskovođe koji se zvao Edek. S konjem je stigla i cijela njegova oprema: sablja, štit i ukrasi na konju.²⁴

Zahvalni branitelji sinjske tvrđave i vjerni štovatelji Gospe, u znak zahvalnosti, odlučili su Gospinu sliku okruniti zlatnom krunom. Tada je fratar Mijaljić dao da se u Mletcima Gospina slika uokviri u drveni pozlaćeni okvir koji je služio do 1748. godine.

Petnosti kolovoza se nad Sinjen pojavila na nebu slika prekrasne žene koju su svi pripoznali ko Majku Božju. Kaže se da se među turskon vojskon pojavila bolest, srdobolja, i da su se pripali i pobigli iz grada. Tako taj dan u gradu nije bilo ni jednog Turčina, ali su za sobom ostavili mrtve i ranjene. Branitelji Sinja bili su sigurni da in je to Gospa pomogla pa su joj u znak zahvalnosti skovali zlatnu krunu.

Pripovijeda se i da su vjernici i fratri koji su preživjeli u znak zahvalnosti čudotvornoj slici napravili zlatni okvir i prozvali je Čudotvorna Gospa Sinjska.

Svit i fratri koji su priživili opsadu grada zavjetovali su se svojoj Zaštitnici i dali su skupit osamdeset zlatnika od kojih su napravili krunu i križ svojoj Gospi i od onda kad su je okrunili nazivaju je Čudotvorna Gospa Sinjska. Na krunu su dali upisati dva reda riči; Zauvik okrunjena slavi slavlje – godine 1715.²⁵

Maleni grad na rubu Sinjskog polja uistinu živi Gospu Sinjsku. U gotovo svakoj kući Cetinskog kraja možemo vidjeti njezinu sliku. Stanovnici tog grada ne promatraju je samo kao katolički lik, Ona za njih ima dublje značenje, predstavlja njihov štit i utočište.

²⁴ Dragić, Marko, *Legende i svjedočanstva o čudotvornoj slici Gospe Sinjske*, 2016., str. 166.

²⁵ Sinj, 2022. godine. Kazivač: Frano Jenjić, rođen 1944. godine.

Slika 1: Čudotvorna Gospa Sinjska²⁶

Kao spomen na junački otpor sinjskih vitezova i slavnu Gospinu pobjedu, svake se godine u mjesecu kolovozu održava viteška igra Alka.

*Sinjani...ustanoviše vitežku igru, u kojoj mladi momci, a i zreliji ljudi trčeći na vas mah na konjima pogadjaju kopljem u gvozdeni kolut, koji se zove halka; a to se kod nas kaže "trkati halku": kao što se veli "odnieti halku", najboljim uspjehom u nju do tri puta pogoditi.*²⁷

2.1.4. Gospine milosti

Gospa je posebnim znacima upozoravala narod na nadolazeće nevolje, ozdravljivala bolesne, ali i općenito pomagala u gotovo svakome trenutku.²⁸ U svojoj knjizi *Gospa Sinjska* (1899.) Marković piše o milostima Gospe Sinjske koje su udijeljene pojedincima. Milosti izlaže točno onako kako ih je i čuo te ih odbija nazvati čudesima. Mnogo je svjedočanstava o milostima Gospe Sinjske, a posebno su dirljiva svjedočanstva roditelja o ozdravljenju djece. U nastavku su navedena neka svjedočanstva. Ovo potpisuje Pava ud. Delić, a glasi:

²⁶ Preuzeto sa službene stranice Svetište Gospe Sinjske, <https://www.gospa-sinjska.hr/>.

²⁷ Marković, fra Ivan, *Sinj i njegovo slavlje*, Dionička tiskara u Zagrebu 1898., str. 42

²⁸ Vukušić, Ana-Marija, *Suvremenost, tradicija i sjećanje: Sinjska alka*, Narodna umjetnost, 42 (2), Zagreb, 2005., str. 98.

„Moja se Božena rodila potpuno zdrava, ali kada je imala dva, tri mjeseca dobila je upalu crijeva i bronhitu. To je trajalo skoro godinu dana, tako da su uda malene Božene ostala usahnuta: na njezinu tijelu više nije bilo mesa, već je samo modro-zelena kožica prikrivala sitne kosti, tako da sam je morala kriti da je svijet ne vidi. Kroz cijelo dugo vrijeme njezine bolesti liječilo je više liječnika. Vršila sam sve njihove propise, ali je sve bilo uzalud. Bolest ju je sve više ništila jer se dnevno pogoršavala. Kad mi je izgledalo da je smrt posve blizu, trebalo je da dijete uvijek držim na rukama. (...) osvanuo je dan Gospe od Zdravlja. Toga dana dijete je bilo posve slabo. Cijeli je dan ležalo u nesvjestici. Srce je kucalo sve tiše. Mislila sam da je to posljednji dan mojega djeteta i nije mi ostalo već da priprelim smrtnu odjeću. Pribirući robicu nađem kiticu suha cvijeća koje je bilo blagoslovljeno u velikom ophodu na Veliku Gospu kad se Čudotvorna Slika nosila kroz ulice Sinja. Tu sam kiticu cvijeća držala u ruci. Uto mi dođe na um da to cvijeće na koje je bila položena Čudotvorna Slika stavim svojoj bolesnici na prsa. Tako sam i učinila. Prošlo je nekoliko sati: sunce je zalazilo, noć se primicala, a meni se po glavi vrtile svakojake misli: sad zdvojnost, sad neko stalno pouzdanje u sigurnu pomoć Marijinu. Kroz to je vrijeme Gospa Sinjska učinila veliku milost mojoj teškoj bolesnici. Mala se počela smiješiti, otvorila je oči i počela nešto govoriti. Očito se vidjelo da je zadovoljna, da više ne trpi nikakvih boli na svom tijelu. Onu je noć mirno provela. I tako su tekli dani i mjeseci bez ikakve boli. Mala je Božena potpuno ozdravila...“²⁹

Petar Balić, s Dicma, god. 1872. obolje od žestokih ospica. Kad mu se već njegov kraj približio, jer mu ospice utonule, poklem nego primi svete Sakramente umirućih, uzdahne Gospi Sinjskoj, da mu se, poradi obitelji njegove, smiluje i ozdravi ga. To bilo u večer. Sutradan u jutru, očitim čudom, Petar ustade iz postelje zdrav.³⁰

Godine 1884. u Bajagiću teško obolje sin Luke Zeljka. Otac mu pođe u Sinj, i dade izreći pred Gospom jednu svetu misu za njegovo zdravlje, i sin mu odmah ozdravi.³¹

Godine 1895., u selu Vedrine, župe Triljske, teško obolio jedini sin od četiri godine udovice Jake Šipića, po imenu Jakov. Četiri dana nije mogao ništa sa svojim životom, nego se samo poznavalo da je živ. Peti dan, mati u svojoj žalosti ranim jutrom podje na Trilj, ne bi li joj što lieka tkogod kazao; nu uzalud išla. Ali idući i vraćajući se molila je rožarje na čast

²⁹ Mateljan, Ante, *Čudo i milosti Gospe Sinjske. Uz svjedočanstva u listu "Gospa Sinjska - Glasnik Marijine slave" (1922-1944) // 300. obljetnica slavne obrane Sinja 1715. godine (21715.-2015.)* / Dukić, Josip ; Grbavac, Josip (ur.), Sinj: Franjevački samostan Gospe Sinjske, Viteško alkarsko društvo Sinj, Grad Sinj i gradovi i općine Cetinske krajine, 2018. str. 326

³⁰ Marković, Ivan, *Gospa Sinjska*, Zagreb: Dionička tiskara, 1899., str. 70.

³¹ Ibid., str. 76.

*Gospe Sinjske, uzdišući k njoj, da joj ozdravi sina; i obeća, da će bosa poći u Sinj i obljezti njezin oltar. Kad se vratila i unišla u kuću, te pristupila krevetu i žalosno pogledala na diete umiruće, opet je Gospu vapila. Do malo časa sin joj progleda, i zapita: majko, daj mi kolača. Ona mu pruži kolačić, što je na Trilju kupila, a diete će joj na to: zgrizi ga. Mati mu ga malo nagrize, a mali sam stavi ručicom u usta i pojede. Od tada, hvala Majci Božjoj, sve mu je bilo na lašnje, i treći je dan ustao i ozdravio.*³²

*Petar Šarić, Pilipov, iz Hrvataca, kao vojnik, god. 1878., bio u Bosni. Uoči Gospe Velike (14. kolovoza) bi u ratu pod Banjom lukom. Zametnuo se krvavi boj: sve bilo u dimu i u vatri. On mišljaše: nema me više živa. U to dodje mu na pamet, da je sutra dan velike Bogorodice, Gospe Sinjske; pa će iz sve duše k njoj uzdahnuti: Oh, Gospe milostiva, koja si Sinj i svu Cetinu od Turaka oslobodila, molim te, oslobodi i mene od turskog ubojnog zrna! Pa se zavjetova, ostane li živ, da će, na njezinu čast, uvijek postiti subotu. – Kad boj svršio, vidio je da nije mogao ostati živ, nego po čudu: jedno mu puščano zrno prestriglo preko prsiju savijeni kaput, drugo mu provrtjelo gamelu (zdjelicu od lima) na kostima, a treće mu, pod lievim pazuhom, odnielo predjicu, što drži telećak. Pače i u drugoj bitci, pod Ključem, jedno mu zrno proletjelo između nogu i prožeglo mu gaće.*³³

2.2. Vitezovi Vučkovići

Vučkovići su potomci sina plemenite obitelji Nemanovići, Vučka (Vuk). Rodom su iz Duvna, međutim, za vrijeme turskih napada ostavljaju svoje kuće, polja i sve što imaju te bježe u mjesta koja su bila pod vlašću Mletačke Republike gdje su postali prvi mletački četovođe. Poput pravih vukova junački su tukli Turke u više od petnaest okršaja.³⁴ Važnost tih junaka svjedoče i danas žive predaje.

Uspomenu na Vučkoviće u livanjskome kraju čuva brdo Vučkovine na kojem su živjeli. U duvanjskom kraju vjeruju da su sinjski Vučkovići podrijetlom od Vučkovića koji je zbog prava prve bračne noći ubio bega i svoju mladu, a potom pobjegao u Sinj.³⁵

³² Marković, Ivan, *Gospa Sinjska*, Zagreb: Dionička tiskara, 1899., str. 77.-78.

³³ Ibid., str. 89.-90.

³⁴ Dragić, Marko, *Književna i povijesna zbilja: kroatističke teme*, Split: HKD Napredak, 2005., str.199.

³⁵ Ibid., str. 208.

*Bijo je neki naš momak i ženijo se. Te večeri došo beg spavat š njegovom mladom, a on to sve gleda. Najpošlje nije mogo izdurat pa ubije najprije njega pa i nju. To misto, di je ga ubijo, zove se Vučkovine, jer je on bijo Vučković. Kad je ga lipo ubijo, pobigne u Sinj. Sinjski Vučkovići su postali od njega.*³⁶

U spomen na svoje pretke, vitezove Vučkoviće, koji su se istaknuli junaštvom i odvažnošću u presudnoj bitci s Osmanlijama 1715. godine, Vučkovići u Sinju, po uzoru na slavnu Sinjsku alku, 1955. godine osnovali su dječju alku. Vučkovića dječju alku trču na nogama dječaci do deset godina, a alkarski su im momci stariji mještani zaseoka Vučković. Alkarski sud i vojvoda najstariji su mještani. U alkarskoj povorci barjaktar jaše konja, magarac simbolizira edeka, a vojvodin ađutant nosi sablju junaka Bože Vučkovića. Pravo sudjelovanja u dječjoj alki imaju samo Vučkovići. Svi se alkarići nazivaju živopisnim imenima: Vuk, Poskok, Živac, Zvrk, Bumbar...

2.2.1. Serdar Miše Vučković

Miše Vučković, 1687. godine, zamoli generala Kornera da mu ustupi vojsku kako bi mogao osvojiti Livno, Duvno i Županjac. General pristaje na njegovu molbu te mu šalje kavalira Jankovića, serdara Nakića, Sinobada i mnoge druge koji zajedno s Mišom osvojiše sva rečena mjesta, a mnogim Turcima odsikoše glave. Nastavili su tako svoje pohode i u razdoblju od 1687. do 1690. godine porobili Turke u Duvnu, Livnu, Kupresu, Rami, Ljubuškom, Brotnju i mnogim drugim mjestima.

Otiđoše u zemlju carevu,

Porobiše njegovu državu:

Livno ravno, Duvno i Županjac,

Ramu lipu, Kupris i Gorance.

³⁶Dragić, Marko, *Književna i povijesna zbilja: kroatističke teme*, Split: HKD Napredak, 2005., str. 208.-209.

Godine 1690. došli su do Sinja. Poslije Mišine pogiblje serdarom postaje njegov brat Tadija; „silni junak i vitez glasoviti, koji svojizim sinovcima Božom i Ivanom, rečenim Zecom, vitežki vojeva (...)“.³⁷

2.2.2. Serdar Tadija Vučković

Godine 1690. sedam tisuća Turaka stiglo je u Cetinu. Serdar Tadija zajedno s Cetnjanima razbio je Turke, odsjekao im glave i istjerao iz Cetine.³⁸

Dode paša u Cetinu ravnu:

Da porobi mlade Cetinjane;

Al je njemu loša srića bila;

Jer udari Vučkovića Tadija,

I njegovi mladi krajišnici,

Cetinjani, na glasu konjici,

Razbi pašu potira mu vojsku,

*A uz Prolog, visoku planinu.*³⁹

Nakon toga porobio je Turke u Livnu, Dunavu, Rami, Kupresu, Brotnju, Ljubuškom, Imotskom i mnogim drugim mjestima.⁴⁰

³⁷ Dragić, Marko, *Književna i povijesna zbilja: kroatističke teme*, Split: HKD Napredak, 2005., str.200.

³⁸ Kačić-Miošić, Andrija, *Razgovor ugodni naroda slovinskoga*, Zagreb: Rapošljiva knjižara A. Jakić, 1862., str. 264.

³⁹ Kačić-Miošić, Andrija, *Razgovor ugodni naroda slovinskoga*, Zagreb: Rapošljiva knjižara A. Jakić, 1862., str. 268.

⁴⁰ Ibid., str. 264

2.2.3. Vitez Božo Vučković

Božo Vučković, Tadijin sinovac, također je sudjelovao u porobljavanju Turaka. Naslijedio je Tadiju nakon njegove smrti, 1706. godine, te deset godina viteški ratovao protiv Turaka. Sudjelovao je i u oslobađanju Sinja 1715. godine, a Kačić o njemu pjeva u stotoj pjesmi *Razgovora ugodnoga naroda slovinskoga* naslovljenoj *Prva pisma vitezova sinjski*:⁴¹

*Drugoga ti ja kažem junaka
svu priliku vojevode Janka,
po imenu Božu Vučkovića,
britku sablju Marka Kraljevića,

koga hvale latinska gospoda
i delije slavnoga naroda,
jer junačke glave odsicaše,
tursko roblje često dovodaše.*

Posebno je zanimljiva predaja o Boži Vučkoviću koju donosi Ivan Mimica.

*Tim vremenima i prilikama pripadaju i predaje o uklanjanju pojedinih cetinskih Turaka, čija su imanja onda dobili oni koji su ih smaknuli. Takva je Bojanova predaja o Boži Vučkoviću: Od age Prološčića, glavara Potravlja, Bože Vučković traži Poljica (današnje Maljkovo) da bi izimio koze. Turčina Babametovića, kojega iz polja nitko nije mogao istjerati Vučković ubije iz puške, a bula s djecom i novcem noću pobjegne u Livno. Tada je po naredbi kolunela Šurića aga kao nagradu Vučkoviću morao dati Maljkovo (Poljica).*⁴²

⁴¹Kačić-Miošić, Andrija, *Razgovor ugodni naroda slovinskoga*, Zagreb: Rapošljiva knjižara A. Jakić, 1862., str. 348.

⁴²Dragić, Marko, *Književna i povijesna zbilja: kroatističke teme*, Split: HKD Napredak, 2005., str. 203.-204.

2.2.4. Vitez Zec Vučković

Vitez Zec Vučković drugi je Tadijin sinovac koji je uspješno sudjelovao u porobljavanju Turaka. I o njemu Kačić pjeva u stotoj pjesmi *Razgovora ugodnoga narodaslovinskoga* naslovljenoj *Prva pisma vitezova sinjski*:⁴³

*Ali evo zmaja žestokoga,
koji slavi dužda mletačkoga,
po imenu Zeca Vučkovića,
u junaštvu Vuka Brankovića.*

*Tira Turke i pašu kliškoga
od Morije rata žestokoga:
mnoge Turke biše pogubio
i u paši koplje ulomio.*

*Uđe ranjen pak je besidio:
»Kažite mi, mila braćo moja,
koja ono delija bijaše,
štono mene s kopljem udaraše!«*

*Vele njemu vitezovi Turci
»Ono biše Vučkoviću Zeče,
kojino te s kopljem udaraše,
i viteške glave odsicaše.«*

*Veli paša: »Ne ludujte, Turci!
Nije ono po imenu Zeče,
već je mrki iz gorice vuče,
koji Turke krajišnike tuče.«*

⁴³Kačić-Miošić, Andrija, *Razgovor ugodni naroda slovinskoga*, Zagreb: Rapošljiva knjižara A. Jakić, 1862., str. 348.

2.2.5. Serdar Stipan Vučković

Serdar Stipan Vučković nasljeđuje Božu Vučkovića nakon njegove smrti 1726. godine. Sve do smrti, 1748. godine, točnije trideset i jednu godinu junački se borio protiv Turaka. Izniman doprinos dao je u oslobađanju Imotskoga 1717. godine.⁴⁴

2.2.6. Fra Pavao Vučković

Kao posljednji u lozi Vučkovića javlja se Fra Pavao Vučković. Već smo ga ranije spominjali kada smo govorili o bijegu Ramljaka s višestoljetnog ognjišta. Godine 1697. Turci ga zarobljavaju u kuli u Čitluku kod Sinja. Tamnovao je šest godina u Bagdadu i Carigradu odakle je pobjegao u Sinj. Fra Pavao Vučković načinio je manastir i crkvu pod Sinjem te je pomogao u obrani Sinja 1715. godine; Kad Sinj obsidoše Turci (1715. godine) zatvori se u grad, pomaže ga braniti slobodeći junake i svaku jim pomoć dajući.⁴⁵

2.3. Hajduci

Nakon pada Bosne i Hercegovine pod tursku vlast 1463. godine javljaju se hajduci i uskoci. Važno je razgraničiti ova dva termina. Uskoci su bili kršćani koji su se pri bijegu od osmanske vlasti nastanili u Dalmaciji. Nazvani su uskoci jer su na poticaj Mlečana uskakali u određene krajeve i borili se protiv Osmanlija. Iz toga je vidljivo kako su uskoci uvijek djelovali u skupinama na poticaj ili uz znanje vlasti. Najpoznatiji među uskocima bili su Ivo Senjanin i Stojan Janković.⁴⁶ S druge pak strane, hajduci su u svoje pohode išli samostalno. Dragić izdvaja četiri kategorije hajduka:

1. hajduci zulumčari
2. hrvatski i srpski razbojnici
3. hajduci ovetnici
4. muslimanski hajduci osvetnici

⁴⁴ Dragić, Marko, *Književna i povijesna zbilja: kroatističke teme*, Split: HKD Napredak, 2005., str. 204.

⁴⁵ Dragić, Marko, *Književna i povijesna zbilja: kroatističke teme*, Split: HKD Napredak, 2005., str.205.

⁴⁶ Dragić, Marko, *Poetika i povijest hrvatske usmene književnosti*, Filozofski fakultet, Sveučilište u Splitu, 2008., str. 348.

Najzloglasniji i najkrvoločniji među njima bili su hajduci zulumčari (turski hajduci). Činili su grozne zločine nad kršćanima, među kojima se posebno ističe događaj iz 1557. godine kada su kupreški turski hajduci (pripadnici hajduka zulumčara) na čelu sa Šeh Gaibijem na Šćitu u Rami ubili franjevce, a samostan opljačkali i zapalili. Nasuprot hajducima zulumčarima bili su hajduci osvetnici u čijim je družinama bilo i Srba i Muslimana, a za koje se pisalo kako su „odvažni ljudi koji su kroz cijelo vrijeme turskog ropstva, podržavali smisao za slobodu i oslobođenje.“⁴⁷

Sljedeća skupina hajduka bili su hrvatski i srpski hajduci razbojnici. Nikola Maleta bio je najpoznatiji hajduk razbojnik. Nakon što ga je Anđa Bailova iz Livna odbila, zakleo se da neće biti ničija druga i da će je oteti od njezinih budućih svatova. Međutim, njegova prijetnja nije se ostvarila onako kako je on to zamislio. Nakon što je pogubio nekoliko svatova (odsijekao im glave), Maleta je stigao do Anđe i rekao joj kako će biti njegova. Anđa je stala preklinjati svog djevera da joj odsiječe glavu jer joj je bilo draže to nego ljubiti krvnika. Djever je to i učinio, a razbiješnji Maleta „rasijekao djevera na dvije polovine” i pobjegao u Moseć planinu. Mladoženja Stjepan Nakić za vrijeme ovog pokolja rješavao je račun u gostionici, a kad je vidio što se dogodilo, zajedno s ostalim svatovima uspio je savladati dvadeset sedam ostalih hajduka koji su pomagali Nikoli Maleti.⁴⁸ Muslimanski seljaci bili su izloženi stalnim zulumima i povećanjima nameta turske vlasti zbog čega se u 17. stoljeću javljaju muslimanski hajduci osvetnici.⁴⁹

Za sinjski kraj posebno je značajan legendarni i hrabri Andrijica Šimić, a brojne predaje o njemu i danas se pričavaju s najvećim divljenjem i interesom.

2.3.1. Andrijica Šimić

Godine 1883. u Alagonu, zaseoku sela Grude u zapadnoj Hercegovini, rodio se narodni junak i hajdučki harambaša Andrijica Šimić. Oko datuma njegova rođenja postoje mnoga neslaganja. Dok jedni tvrde kako je rođen 2. listopada, Mijo Milas piše kako je rođen 22.

⁴⁷ Dragić, Marko, *Hajdučki harambaša Andrijica Šimić po čijim je vrlinama nazvan HNK Hajduk*, Kulturna baština,(46), 2020., str. 292.-293.

⁴⁸ Dragić, Marko, *Poetika i povijest hrvatske usmene književnosti*, Filozofski fakultet, Sveučilište u Splitu, 2008., str. 349.-351.

⁴⁹ Ibid., str. 351.

listopada 1883. godine, a kršten dva dana kasnije. Taj se podatak temelji na riječima fra Martina Mikulića, župnika župe Ružići.⁵⁰

Andrijica je bio snalažljiv i spretan, a što se tiče njegova fizičkog izgleda, u Otoku se govorilo da nije bio čovjek visoka rasta, ali je zato imao široka ramena. Ana Vučković zapisala je 2011. prema kazivanju Frane Vladove Vraninog, koji je rođen 1936., ovako:

*Poslin Tomića bio je veliki ajduk Šimić Andrija. Nije bio Šimić tako davno. Ima sto godina. Kažu bio to malešan čovik. Štrk u nogon, širok u plećima, to ti je Šimića Andrija. Ima gori metar s ramena na rame, doli bio slab. Bio zarasta, ima brčine i obrve, obrve mu ulazile u usta.*⁵¹

Odrastao je u obitelji s jednim bratom i pet sestara. Prehranjivao ih je otac Ivan koji je bio kmet mostarskom hadži Mahmudu Tikvini. Jako rano mu se pridružio i Andrijica koji je isprva čuvao stoku Tiviniju, a zatim je učio praviti puške i noževe.⁵² Šimić je bio svjestan teškog seoskog života i nepravde u kojoj žive njegovi sunarodnjaci i to je u njemu budilo želju da se suprotstavi Turcima. Jednom je prilikom Andrija došao kupiti vino kod Marka Milasa te je kod njega prenoćio. Markova žena koja je spavala kod ognjišta jer je rodila primjetila je kasno u noći kako Andrijica ne spava. Kada ga je upitala zašto ne spava, on joj je odgovorio: „Ne mogu zaspati, muči me u duši teški turski zulum prema mojoj raji u Hercegovini.“⁵³ Najviše ga je pak mučilo i izazivalo nesanicu kada su poreznici – korumpirani kakvi jesu – prisilili njegova oca Ivana, uz prijetnju smrću, da plati porez veći od propisanog. Njegov otac znao je da se ne treba opirati te je i Andrijici savjetovao isto. Međutim, Andrijica ga nije htio slušati te se odlazi žaliti kadiji u Ljubuški. Žalba mu nije uvažena, a da stvar bude još gora, optužen je za narušavanje ugleda turske vlasti i zapriječeno mu je tamnicom. Tada je Andrijica počeo osjećati velika previranja:⁵⁴

⁵⁰ Milas, Mijo, *Hrvatski narodni junak Andrijica Šimić*, Split: Logos, 1996., str. 9.

⁵¹ Dragić, Marko, *Povijesne i etnološke predaje iz Otoka Sinjskoga*, Tragovi tradicije, znakovi kulture (Zbornik u čast Stipi Botici), Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada, Hrvatsko filološko društvo, Matica hrvatska, 2018., str. 292.

⁵² Dragić, Marko, *Književna i povijesna zbilja*, Split: Hrvatsko kulturno društvo Napredak, 2005., str. 56.

⁵³ Dragić, Marko, *Hajdučki harambaša Andrijica Šimić po čijim je vrlinama nazvan HNK Hajduk*, Kulturna baština, (46), 2020., str. 297.

⁵⁴ Dragić, Marko, *Hajdučki harambaša Andrijica Šimić po čijim je vrlinama nazvan HNK Hajduk*, Kulturna baština, (46), 2020., str. 297.

Nije tada mogao doći k sebi; u trenu mu je omrzнула kuća i očeV posjed na koji je gledao kao tuđi, što je i bio (...) Poslije događaja u Ljubuškom sve se počelo zaplirati i mrsiti, a Andrijičin je život počeo uzimati svoj neželjeni tok – odmetnuo se u hajduke.⁵⁵

Zulum⁵⁶ i nepravda otjerali su Andrijicu u planine. Sa sobom je ponio očeV handžar i krenuo iz svoga sela. Napustio je svoju kuću sa željom da se u nju nikada više ne vrati. Kada je stigao do puta što vodi iz Posušja prema imotskom Andrijica je stao i strpljivo čekao. Nakon nekog vremena naišao je Turčin na konju. Šimić je hrabro iskočio pred njega, zgrabio mu nogu i izvrnuo ga s konja. Puška je odskočila, a Andrijica je zgrabio i uperio u Turčina: *Deder, pobro, skidaj te srebrene toke i daj kesu šta si napljačka od raje!* Turčin mu je dao sve, tako je imao konja, pušku i streljivo. Pola srebra podijelio je sirotinji po selima, a pola poslao svojim. Tako je Andrijica nastavio hajdukovanje. Nije bilo Turčina ili napuhanog gazde koji se nije bojao kad bi trebao krenuti na put jer sve ih je Andrijica s družinom dočekivao.⁵⁷

Na početku svog hajdukovanja Andrijica se pridružio Jovi Kadijeviću iz Prološca kod Imotskog s kojim je, zajedno s još dvojicom, formiralo hajdučku družinu. Pučki pjesnik, Stipe Bartulović – Guja otpjevao je ŠimićeV potajni odlazak u hajduke:⁵⁸

*Dragi Jovo, ja ću tebi doći,
ali moram sada kući poći.
Svaku ću ti noću dolaziti,
ali nemoj nikom glasovati
po noći ću s tobom četovati,
a po danu kod kuće kopati.*

Andrijica i družina obilazili su bosanske i hercegovačke planine gdje su pravili zasjede u klancima i otimali plijen. U jesen 1866. godine odlaze u Imotsku krajinu. Kada su stigli do Aržana ostaju prenoćiti kod Nikice Knezovića Dudića što se pokazalo pogrešnim jer ih Nikica izdaje. Kadijević u pokušaju bježanja biva ubijen, a ostali članovi družine, uključujući i Andrijicu, odvedeni su prvo u imotski, a zatim u splitski istražni zatvor. Budući da Andrijici

⁵⁵ Brčić, Ante, *Andrijica Šimić*, Zagreb: Despot Infinitus, 2015., str. 8.

⁵⁶ Zulum – mučenje, razbojništvo, ugnjetavanje, nasilje, tiranija

⁵⁷ Dragić, Marko, *Hajdučki harambaša Andrijica Šimić po čijim je vrlinama nazvan HNK Hajduk*, Kulturna baština,(46), 2020., str. 298.

⁵⁸ Ibid., str. 298.

nisu uspjeli ustanoviti zločine i suditi za iste šalju ga u ljubuški zatvor.⁵⁹ Odveli su ga preko Sinja, a kad je bio preko puta crkve Gospe Sinjske, poklonio se Sinjskoj Gospi.⁶⁰ Kada je stigao u Ljubuški zatvaraju ga u tamnicu u kojoj u jednom kutu ugleda Ciganina. Upita ga Andrijica: *Koga imaš ti od roda svoga? Ko ti nosi ranu u tamnicu?* A Cigo mu je odgovorio: *Imam jednu sestru jedinicu, donosi mi ranu u tamnicu. Oko podne ručak samo donese. E kad ti ručak donese prišapni joj na pendžer do uva nek ti limu u pogaču skuva.* Tako je i bilo. Andrijica je pogaču razlomio i izvukao limu. Noću je prepilio rešetke i pobjegao.⁶¹ Nakon bijega iz ljubuškog zatvora ponovno se vraća hajducima: „Andrija više nije imao kamo ili u šumu ili u tamnicu u okove! Zato planinu odabra za dom, a hajdučiju kao sudbinsko rješenje i životni put. Rob i sužanj nije htio biti.”⁶² Andrijica i njegova družina zimovali su u imotskom kraju, u Vinjanima, Studencima i Prološcu. S vremenom se družina brojčano povećavala i oni u planini Vran izabiru Andrijicu za svog vođu – harambašu. Andrijica im je objasnio opasnosti hajdučkoga života, no bez obzira na sve te opasnosti nitko od hajduka nije se želio vratiti kući. Uvijek su djelovali u skupinama od pet-šest hajduka. Dužnost harambaše Andrijica je obnašao sve do uhićenja 1871.⁶³ Hajduci su se sastajali na Jurjevdan (23. travnja), a rastajali na Miholjdan (29. rujna). Otuda je izreka: *Jurjevdanak hajdučki sastanak, Mijoljdanak hajdučki rastanak.* Harambaša je bio dužan svakome hajduku naći jataka kod kojega će prezimiti.⁶⁴

Snijeg pao sve do Apenina,

sve se živo diglo sa planina.

Pastirice svoja stada bijela,

sa planina stjerale u sela,

a za njima odvukli se vuci

i još ostao Šimić i hajduci.

⁵⁹ Milas, Mijo., „*Hajduk Andrija Šimić*”. U: *Andrija Šimić, Izuzetna pojava među hajducima*, Ur. Mimica, Ivan; Milas, Mijo. Split: Logos-tours, 2005., str. 21.

⁶⁰ Dragić, Marko, *Hajdučki harambaša Andrijica Šimić po čijim je vrlinama nazvan HNK Hajduk*, Kulturna baština,(46), 2020., str. 299.

⁶¹ Dragić, Marko, *Hajdučki harambaša Andrijica Šimić po čijim je vrlinama nazvan HNK Hajduk*, Kulturna baština,(46), 2020., str. 299.

⁶² Milas, Mijo., „*Hajduk Andrija Šimić*”. U: *Andrija Šimić, Izuzetna pojava među hajducima*, Ur. Mimica, Ivan; Milas, Mijo. Split: Logos-tours, 2005., str. 21.

⁶³ Dragić, Marko, *Hajdučki harambaša Andrijica Šimić po čijim je vrlinama nazvan HNK Hajduk*, Kulturna baština,(46), 2020., str. 300.-301.

⁶⁴ Ibid., str. 301.

*Što se dalje poduzeti ima,
reče Šimić svojim drugarima:
„Momci moji, prošla ljetna klima,
prošla jesen, stigla hladna zima,
i sve ode sa planine,
do posljednje ptice i živine.
A stara je tradicija naša,
da hajdučki svaki harambaša,
svakom drugu čim zahrpi zima,
u primorju nađe pobratima.
Uz obale plavoga Jadrana,
da prizimi sve do Jurjevdana.
zato i mi napustimo gorje,
i krenimo jugu u primorje.
Ivan Bilić poći će Omišu,
a Nikola Krajina Drnišu,
Sekulović Petar u Vrliku,
a Meštović Ivo Dubrovniku,
Petar Vlašić u zaleđe Splitu,
a Ivica Lončar Velebitu.“
I tako ih obuhvati redom,
pripremljenim svojim rasporedom.
„A ja najzadnji u ravna Poljica,
harambaša Šimić Andrijica.“*

Svima Šimić mudre savite daje:

„Ne gledajte rodne zavičaje,

domovi će u prismotri biti,

pa vas mogu lako uhititi

i kod svojih vjernih suradnika,

pazite se švapskih oružnika.

Tu se treba ponašati spretno,

još više mudro i pametno,

da ne bi koji naopačke,

okrnjio časti djevojačke,

to bi bila prevelika bruka,

nešto tako nije za hajduka.

A na Jurjev svi u toku dana,

nađimo se na vrh malog Vrana,

nađimo se skupa svi pred ovom,

napušetnom jamom Mijatovom.“

Pozdrave se i odoše s Vrana,

i rastaše sve do Jurjevdana.⁶⁵

Uspomenu na Andrijicu u sinjskom kraju čuvaju mnoge predaje. O njegovu dolasku u Split, a potom i u Sinj, svjedoči i jedna otočka predaja. U njoj su se pokrale dvije pogreške: Andrijica nije bio dvadeset tri godine u zatvoru i nije u sedamdeset petoj godini života izašao iz zatvora.

Dođe u Split nakon dvajst i dvi i tri godine, stari čovik. I tu dođu prida nj. Prida nj išla ta njegova svojta. Iz Splita doša na konju u Sinj. Kuda je onda bilo vozila, nije bilo nigdi ništa,

⁶⁵ Dragić, Marko, *Hajdučki harambaša Andrijica Šimić po čijim je vrlinama nazvan HNK Hajduk*, Kulturna baština,(46), 2020., str. 301.-303.

*već s konjin se odalo. Kažu doć će Šimić Andrija. To je ka čuveno bilo ajduk. I kad je u Sinj doša, kažu vako dočeka ga narod! Krcato! Dolazi ajduk iz zatvora nakon dvajst i više godina. Onda uz pratnju uputio se u svoj rodni kraj, u Grude.*⁶⁶

Mnoge predaje govore o pećinama u kojima su se skrivali Andrijica i njegova družina za vrijeme boravka na Kamešnici. Često se pripovijedalo o blagu koje je za njima ostajalo, a neki su ga čak išli i tražiti, ali ga nikada nisu našli. Zanimljiva je predaja o dukatima, zlatu i srebru koje su Andrijica i družina oteli begu Kopčiću.

*Sutradan ujutro uzeše iz pećine što se ponijeti moglo. Glinenu posudu zapremine oko tri litre, napunjenu gotovo do vrha zlatnim i srebrenim dukatima, zakopao je Andrijica još protekli tjedan ispod jedne bukve, pedeset koraka prema zapadu od ulaza u pećinu. Dok je Bilić-Nosić bio u lovu, ječermu optočenu zlatnim i srebrenim pločama, što je oduze od bega Kopčića, omotao je u ovčju mješinu i skrio u pećini, u šupljinu stijene, prekrivši sve kamenim pločama.*⁶⁷

Priča o blagu aktualna je i danas, a mnogi još uvijek odlaze na Kamešnicu u nadi da će ga pronaći.

*Nije bilo čouka, a da nije zna za Andrijicu Šimića. O njemu ti je napisano puno pisama i knjiga. Bijo je dobar za sve ljude, a najbolji za one jadne šta nisu imali ništa i nikoga svoga. I tako ti je jedanput Andrijica Šimić ukra niko blago i sakrio se u pećinu u Kamešnici. To blago je bilo za ove siromašne, al narod kaže da in ga nikad nije uspijo dat. Andrijicu su pronašli, al blago nisu. Kaže se da je ostalo negdi u toj pećini dobro sakriveno. Puno ti je njih išlo po to blago, ali ga do danas niko nije uspijo nać. Ko da je u zemlju propalo, eto, baš tako. Ta pećina se zove Šimića pećina ili Špilja Andrijice Šimića, kako ko kaže. Nisu ljudi ni sigurni ni di je ta pećina i eto.*⁶⁸

Andrijica je uvijek pomagao sirotinji. Od tud mu i naziv majka sirotinjska. Kažnjavao je bogate ako su tlačili sirotinju, oduzimao im opljačkana bogatstva i dijelio ih sirotinji. O njemu se ne zna ništa ružno i nečasno. Sve mu je bilo junačko i plemenito te je sve radio u

⁶⁶ Dragić, Marko, *Povijesne i etnološke predaje iz Otoka Sinjskoga*, Tragovi tradicije, znakovi kulture (Zbornik u čast Stipi Botici), Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada, Hrvatsko filološko društvo, Matica hrvatska, 2018., str. 293.

⁶⁷ Brčić, Ante, *Andrijica Šimić*, Zagreb: Despot Infinitus, 2015., str. 224.

⁶⁸ Sinj, 2022. Godine. Kazivač: Frano Jenjić, rođen 1944. Godine.

cilju: *Ako Bog da sreći i slobodi.*⁶⁹ Žive su predaje o dobročinstvima koja je činio Andrijica. U Sinjskoj krajini u kulturalnom pamćenju je kronikat:

*Sve šta bi Andrijica takvima uzeja, dilija je sirotinji. Onima najsiromašnijin zna je noću prid kuću dotrat kravu ili vola. Moš mislit radosti ujutro, kad bi se čeljad digla i vidila blago zavezano prid kućerkon. Nešto je novaca čuva i od toga kupova parcele od Turaka. I onda bi te parcele dariva siromašnjin.*⁷⁰

Rođak Andrijice Šimića Pero Sabljo (1919. - 2004.) čuvao je uspomenu na harambašu Šimića:

On je bio posljednji rvatski ajduk. Rođen je u selu Alagovcu. On je ajdukovo od Ljubuškog do Duvna. Vran planina mu je bila ajdukanje. Njega su izdali njegovi ajduci. Nosić Ivan koji je priuzeo kolonu i odveo ih u Ronivoziće svome bratu ali su ga izdali i pofatali sve osim Andrije Šimića. On je ležo u kući pored ognjišća i čuo kako zovu i viču: "Ajmo kuću zapalit i ajmo ga živog ufatit." Tad je on poviko: "Nemojte kuću zapalit ja ću izletit, ko je junak nek me dočeka." Metno je na glavu naćve i pušku malu u ruke, a nož jataganjac u zube. Otvori vrata i izađe, a dočeka ga Tomičić Jozo gdje je na njega Šimić ispuco i odma mrtav pada a Šimiću se napravio širok put. I ode u Runoviće kod svog kuma Andre Garca gdje je zamolio more li malo odmorit, a on mu odgovori: "Moreš i godinu dana." A njegov kum Andro Garac odma navede austrijske vojnike na Andriju Šimića i oni ga ufate i svežu mu ruke na leđa. Povedu ga u Imotski. Putem dok su ga vodili Šimić je galamio: "Ajde me kogod otkupi!" I tu su bili i ostali ajduci i sve su ih odvezli u Sinj na suđenje i osude ih sviju, nekog više nekog manje, a Andriju na doživotnu robiju. Odvedu ga u Kopar na robiju. Šimićeve familija je pravila molbu caru Franji Josipu da ga puste. I posljednju molbu kad su napravili od glavara do fratara i pušće ga kući. Iz Kopra do Splita je došo brodom, a iz Splita ga je dojašio stric Ivan do u Sinj i tu su mu našli ajdučko odjelo i tu su ga uslikali. Otalen je došo kući. Onda su govorili Gruđani: "I vi Imočani spomenik mu podignite samo da ne umre ime ovoga junaka jer ga kuća znade svaka." Andrija ode do žene Andre Garca a ona se malo uplaši jer je njezin muž izdo njega. Tu je umro i zakopaju ga pokraj groba izdajnika svoga. Umro je od naravne smrti. Ajduci su bili odmetnici jer nisu tili bit pod turskom vlašću. Moja mater je njega dočekala

⁶⁹ Dragić, Marko, *Hajdučki harambaša Andrijica Šimić po čijim je vrlinama nazvan HNK Hajduk*, Kulturna baština,(46), 2020., 319.

⁷⁰ Ibid., str. 320.

*kad je izašo iz zatvora di je proveo 29 godina. Moj ujac fra Velimir Šimić mi je ko ditetu priča o našem rođijaku Andriji Šimiću. E, ovako pisma zbori. Ja sam je guslio na javorove gusle.*⁷¹

3. Mitske predaje

Mitske predaje pripovijedaju o vilama i povijesnim osobama kojima je narod pripisao nadnaravnu moć. U narodnoj percepciji vile su bajkovite ljepotice u dugim bijelim haljinama, dugih zlatnožutih kosa te modrih ili zelenih očiju. Narod je pripovijeda i o vilenjacima i vilinčetu. Od povijesnih osoba kojima narod pripisuje mitsku moć izdvajaju se Marko Kraljević, Janko Sibirjanin, Stojan Janković, Mijat Tomić i Andrijica Šimić.⁷²

Ivan Raos u „Prosjacima i sinovima“ kaže sljedeće:

*I tako se još uvijek onim potajnim dakle, možda malo i otvrdlim, čulima sporazumijevamo sa svim stvarima, bićima i duhovima u tom otajstvenom i jedinstvenom Božjem svijetu. Pogledaj ovo kamenje. Čim padne mjesecina vidjet ćeš kako se tihano nadimlje i diše. U svakom kamenu po jedan duh, u svakoj jeli vila, na svakom groblju strašilo, na svakom putu nagaz, u svakoj jami jauk, na svakom izvoru čarolija. I tamo sve do zvijezda i sazviježđa, do neba i nebesa, daklem, beskrajni svijet duhova ogrnut golemim plaštem Božje ljubavi. Ako nam to oduzmeš čim ćeš nas zaodjenuti.*⁷³

3.1.1. Vile

U raznim mitologijama susrećemo se s vilama, stvorenjima kojima narod pripisuje nadnaravnu moć. Tako u hinduističkoj i budističkoj mitologiji vilama odgovaraju apsare, dok se u grčkoj mitologiji susrećemo s nimfama koje narod definira kao polubožanske mlade žene s obilježjima vila. Rusi i Česi pripovijedaju o vilama Rusaljkama s kojima se susrećemo i hrvatskoj tradicijskoj baštini gdje se kraljice ljelje nazivaju rusaljkama. Naziv rusaljke potječe od slavenskog naziva za vodene vile. Neki antropolozi smatraju da su u narodnoj mitologiji rusaljke nasljednice vila. Stare predaje tumače kako bi se rano preminule djevojke i žene

⁷¹ Dragić, Marko, *Zbilja o harambaši Andrijici Šimiću u usmenoj i pučkoj epici*, Mostar, glasilo Matice hrvatske, Motrišta, 33, 2005.

⁷² Dragić, Marko, *Poetika i povijest hrvatske usmene književnosti*, Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2008., str. 429.

⁷³ Dragić, Marko, *Tradicijske priče iz Zagore*, Književni krug Split; Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split 2017., str. str. 62.

pretvarale u vodene vile zvane rusaljke. Uz vile rusaljke vezan je i blagdan Duhova. Tako se taj blagdan u južnoj Dalmaciji naziva Rusalije, dok ga Česi nazivaju Rusadle. Slovenci blagdan Duhova nazivaju Risale. Mjeseca svibnja u Sloveniji također svoj korijen vuče iz vila rusaljka pa se tako naziva risalčak, risalček ili risaliček. Ukrajinci i Bjelorusi duhovsku nedjelju nazivaju rusalnom nedjeljom. Rusija i Poljska i dan danas održavaju svečanosti posvećene rusalkama, zvane Rusalije.⁷⁴

Percepcija vila razlikuje se u zapadnoeuropskim i istočnoeuropskim zemljama. U britanskim mitskim predajama vile su mala šumska stvorenja s krilima koja se okupljaju oko cvijeća, potoka i jezera. U slavenskoj i hrvatskoj mitologiji vile su oličenje ljepote. Opisuje ih se kao bajkovite ljepotice u dugim bijelim haljinama, dugih zlatnožutih kosa te modrih ili zelenih očiju. Mnoge su priče o vilama, jedni pričaju kako su pomagale junacima i samo noću dolazile u sela, drugi pak kako su zavodile mladiće javljajući im se u snu. Mnogi pripovijedaju da su ih vile izliječile, da su pomagale nejakim pastirima, ali i siromašnim djevojkama kako bi mogle što brže istkati ruho za udaju. Pripovijeda se da vile odgajaju ljude da budu obzirni, skromni, dobri, a djevojke i žene podučavaju tkanju, pravljenju kruha, liječenju. Također, prema predajama, čuvaju djecu od opasnosti. U Vinovu Gornjem pripovijeda se da su vile pomagale hajducima u borbama, a oni su ih nazivali posestrimama. Vjeruje se da je svaki hajduk imao svoju vilu:

Junaci bi zazivali vile da im pomognu, i u borbi i oko blaga i koju će curu zaprosit, šta triba donit curi... Kad bi išli hajduci u borbu ... oni su bili većinom junaci, momci spremni na sve. I hajduk nije moga bit onaj koji nije moga konja potrat u galop. Znači, mora je bit brz, otporan, neustrašiv; ali da bi sve to posjedova, triba imat nekog ko ga podržaje – svaki, znači, hajduk ima svoju vilu.⁷⁵

U sinjskom kraju pripovijeda se kako je vila Sinjane obavijestila o Turskim napadima na grad i pozvala ih da se pripreme za obranu.⁷⁶ Zlo su činile jedino ako bi im se tko zamjerio izdavši tajnu da im je jedna noga magareća, konjska ili kozja. Narod postojanje kopita ili papaka opravdava, jer su vile na taj način mogle savladati teško pristupačne prilaze svojim staništima. U podbiokovskom i zabiokovskom kraju Hrvati pripovijedaju o crnim vilama, vilama koje su, prema predajama, napadale prolaznike gađajući ih kamenjem. Pripovijeda se i

⁷⁴ Dragić, Marko, *Tradicijske priče iz Zagore*, Književni krug Split; Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split 2017., str. str. 63.

⁷⁵ Dragić, Marko, *Vile u tradicijskim pričama šibenskoga i splitskoga zaleđa*, Godišnjak Titius 10. Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2017., str. 232.

⁷⁶Ibid., str. 223.

da su vile nestale zbog ljudskih grijeha.⁷⁷ Narod pripovijeda i o vilama koje su danju bile djevojke i radile sve poslove a noću bi bile vile:

E moja ćerce, ja ne znam je l' to tako stvarno bilo, al' meni je moja mater tako pričala kad sam bila dite. U to vrime su ti nas dicu straš'li s takim pričam, tako da mi jadni od stra' nismo mogli naveče' spavat'. Pa da t' kažem. Kažu da su prije trista godina ode živil'e divojke koje su po danu bile ka i sve druge. Išle b' u polje, kopale, pomagali starim čuvat ovce i krave i šta ti ja znam. Ka i sve druge divojke i one su t' se spremale za udaju. A unda uveče' kad bi pa mrak une b' t' ošle u stari klanac podno brda i tamo igrale kolo, pritvarale noć u dan i čin'le čudesa. Uvik su bile obučene u duge bile suknje i imale su dugu, raspuštenu, sidu kosu. Unda b' ti se une, moja ćerce pritvor'le u vile s konjskim glavama i magarećim kopitima. Sišle b' s klanca i 'odale po selu tražeć nevinu dicu da i' odnesu na krilima u nebo da vide đavle i stare, raščupane babe bez zubi šta igraju kolo oko vatre. Jednom je kažu, dok su tako išle po selim, jednoj vili zapela kosa za draču. Zvala ona cilu noć, mol'l'a da joj neko pomože, al' niko od stra nije smijo iz kuće. Kažu da je jednom starom didu bilo je ža' slušat', pa un jadan oša joj pomoć. Rekla njemu vila da ako joj pomože otpetljat kosu da će se opet vrat't' u mladost i dugo živ't, al' da joj nesmi ostat' nijedna dlaka. Tijo stari opet da bude mlad, jer žena mu već davno umrla, a dice nisu imali pa joj tako otpetljava kosu skoro cilu noć, a kad ju je oslobodjo, jadan, umra. Privar'la ga vila. Da joj nije otpetlja kosu una b' umrla kad bi svan'lo, a ovako umra un nisritan. Kad su ujutro ga našli drugi seljani nisu znali šta mu ju' bilo. Al' kad su posli' ošli u štalu vid'li su da su svim konjima ispletene pleten'ce. Unda su vid'li da su to bile vile pa im više niko nikad nije tijo pomoć. Tako su ti kroz neko vrime sve one pomrle.⁷⁸

Postoje mnoge predaje o vilama i njihovom postanku. Slovaci vile smatraju dušama zaručnica koje su umrle poslije zaruka, te lutaju od šume do šume tražeći mir. Poljaci pripovijedaju da su vile duše lijepih djevojaka koje zbog svojih grijeha vječno lebde između neba i zemlje. Srbi pak pripovijedaju da se vile rađaju iz rose s nekog crvenog jesenjeg cvijeća. Posebno je zanimljiva predaja Hrvata o nastanku vila. Oni pripovijedaju da je Bog iz raja prognao Adama i Evu, međutim, nakon nekog vremena Bog se sažalio te odlučio sići na zemlju i vidjeti kako žive. Kad ih je pronašao, upitao ih je koliko imaju djece. Oni su zbog srama što imaju mnogo djece, Bogu slagali da ih imaju šestero, iako su ih imali dvanaestero. Bog im je na to rekao: *Koliko vidljivih, toliko nevidljivih*; te su od zatajene djece nastale vile. Po drugim

⁷⁷ Dragić, Marko, *Poetika i povijest hrvatske usmene književnosti*, Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2008., str. 429.

⁷⁸ Dragić, Marko, *Vile u tradicijskim pričama šibenskoga i splitskoga zaleđa*, Godišnjak Titius 10. Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2017., str. 224.-225.

predajama Eva je zatajila najljepše kćeri i zato je Bog odredio da te kćeri budu vile: „One su postojale od tada i one postoje vječito do dana današnjega, a postojat će i do strašnoga suda.“⁷⁹ Postoji i predaja kako su „Adam i Eva su izrodili 50-toro dice i stid ih je bilo dovesti svu dicu na krštenje, pa su ih doveli samo tridesetoro, a Bog je sveznajući znao da ih imaju još 20. Ljutit na njih, Bog im reče: ‘Zašto niste doveli svu svoju dicu na krštenje, ti što su vam kući ostali sve vam bile vile i vištice. Od tada su se u svitu nastanile vile.’“⁸⁰ Osim predaja koje uključuju Adama i Evu, postoje i predaje kako su vile zapravo duše ubijene ili prerano umrle djece i djevojaka.⁸¹

Prema predajama vile žive u oblacima, na planinama, u šumama, poljima, pećinama, bunarima, potocima, rijekama, jezerima i morima. S obzirom na staništa, ljudi su ih podijelili na Oblakinje, Planinkinje, Vodarkinje, Jezerkinje. Vjeruje se da postoji devet vrsta vila. Na dalmatinskom području pripovijeda se da su staništa vila bila na Biokovu, Mosoru, Omišu i Velebitu. Često se među vile svrstavaju i suđenice koje određuju sudbinu. One, naime, posjećuju dijete tri dana nakon rođenja te mu dosuđuju sudbinu. Prva Suđenica tka nit života (rođenje), druga odvija životni vijek, a treća prekida život. Razlika između suđenica i vila je ta što su suđenice prikazane kao starice, a vile kao mlade djevojke. U hrvatskoj mitologiji Suđenice se još nazivaju i Rođenice, Sudbenice, Suđenice, Sudije, Usude, Sudnice...⁸²

Mnogo je predaja o vilama, a najznačajniji motivi koji se javljaju u tim predajama jesu vilinsko kolo, pastiri i konjske grive koje bi vile splele:

*Vile su volile jahat konje. One su uvijek imale dobre i najbolje konje. Ujutro bi konje našli na livodi, uzme ti konja i ona njega jaši. I ona ti ga ponovo vrati. A kad ga jaši, ona njemu splete grivu. I onda kad ona splete tu grivu, ne smiš je nikad ostrić, jer je to urok. Ako je ostrižeš, onda konj krepa i nema više sriće za tu kuću.*⁸³

U sinjskom kraju pripovijedalo se i o vilama koje su susretane u planini. Jedna takva predaja govori o čovjeku koji je čuvao ovce na planini Svilaji, a tri vile su mu došle u posjet.

Jedan je čovik bija u Svilaji di je čuva stoku i obrađiva zemlju. Bilo je to u vrime lita. Kad je pala noć, on je nakon nekog vrimena otiša na tavan i zaspa. Spava je neko vrime i tada

⁷⁹ Dragić, Marko, *Vile u tradicijskim pričama šibenskoga i splitskoga zaleđa*, Godišnjak Titius 10. Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2017., str. 222.

⁸⁰ Ibid., str. 222.

⁸¹ Ibid., str. 222.

⁸² Ibid., str. 225.

⁸³ Sinj, 2020. godine. Kazivačica Marija Buljan, rođena 1936. godine.

je čuja kako je neko otvoriya vrata i uša u kuću. Nije se diza iz svog ležaja niti se javlja, samo je pogleda ko je to. U prizemlju kuće, oko ognjišta, vidija je tri ženske osobe s dugim kosama, koje su tiho sile oko ugašene vatre. Malo-pomalo su je opet upalile i tako su u tišini sidile i grijale se, jer su noći u Svilaji ladne čak i liti. To je potrajalo neko vrime, možda jednu uru. Nakon toga su zapećale vatru i izišle vanka u noć i ostavile sve onako kako su našle. Čoviku na tavanu se uopće nisu obraćale, a ni on njima.⁸⁴

Još jedna predaja iz sinjskog kraja govori o susretu vile i pastira. U središtu predaje nalazi se mali, nejak pastir kojeg su ostali pastiri zadirkivali, napadali i tukli. Jednom prilikom nailazi na vilu koja je spavala, a ona mu daje jakost.

(...) A onda on siroma' doša, pa kršijo neku dugu granu, pa meća joj za glavu, glava joj bila na suncu, pa joj on meća to, da joj je 'lad na glavi. Onda se ona prenila i on joj rasplićao vlasi, da joj ne stoje zapletene. Onda ona sila pa kaže:

– A šta si ti ovo donijo ovde?

– To san ja donijo tute da van je 'lad na licu, a ne da van sunce peče lice.

– Dobro, što god oćeš, ti sad u me pitaj, ja ću tebi dat.

Kaže on:

– A šta ćete – kaže – ovamo iman ove moje čobane pa oni su svi jači od mene i tuku me. Uvik me tuku i šalju me da vraćan blago, a ja moran.

– Dobro, ne boj se, ajde tamo među nji'. Koji god poleti na te ti ga uiti pa baci ća. Pa drugog pa trećeg, sve strpaj jednog spram drugog.

– Ne mogu, ja san nejak.

– Vidit ćeš da ćeš biti jak, sve ćeš ih bacit.

On tako dopa među tu čobančad, oni na nj, a on sve poda se zbacu. Vidite što mu je vila dala tute te jakosti, razumite, to je bilo za njega spas, i on je bijo junak između svih tizi ostali'.⁸⁵

⁸⁴ Dragić, Marko, *Tradicijske priče iz Zagore*, Književni krug Split; Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split 2017., str. str. 76.

⁸⁵ Bošković-Stulli, Maja, 1968. „Narodne pripovijetke i predaje Sinjske krajine.” U: *Studije i građa o Sinjskoj krajini*, Ur. Bošković-Stulli, Maja; Gušić, Marijana; Palčok, Zoran; Žganec, Vinko, Zagreb: Institut za narodnu umjetnost, 1968., str. 394.

Čest motiv mitskih predaja bile su vile koje su se zaplele u grane. Najčešće su ih pronalazili pastiri i pastirke koji bi, ukoliko bi uspješno oslobodili vilu, dobili nagradu. Jedna takva predaja karakteristična je i za sinjski kraj.

Na Svilaji su ti se uvik čuvale ovce i krave. Tako ti jedan dan neka curica išla i dok je čuvala svoje blago naiđe na žensku osobu s dugon zlatnon koson zapetljanoj u kupinu. Bila ti je ona prekrasna, mlada, rumena, duga kosa i bila haljina, ali imala je jednu noga ka u magarca. Bila ti je to vila. Ona je zamolila curicu da joj lagano otpetlja kosu iz kupine i da joj nijednu dlaku ne prikine. Curica je bila pažljiva i uspila je ispunit vilinu želju. Za nagradu je dobila malu vričicu punu zlatnika, al s uvjetom da je ne otvori dok ne dođe kući. Curica je poslušala i nije je otvarala sve do blizu kuće, al tada više nije mogla izdržat od znatiželje. Otvorila je vričicu i pogledala u zlato, e al je onda ono prišlo u ugljen. Tako je svojon krivnjom ostala bez nagrade.⁸⁶

4. Mitske pjesme

Mitske pjesme pjevaju o mitskim bićima, pojavama i povijesnim osobama kojima se pripisuju mitska obilježja. Dragić navodi kako su u usmenoj književnosti bili učestali magični brojevi: tri, devet i deset, a u usmenom pjesništvu bili su česti stalni epiteti kao što su: bili dvor, konji vrani, zlatna grana, sivi soko, rumeni obrazi, sinje more, rujno vino i drugi. U mitskim je pjesmama česta alegorija. U sljedećoj pjesmi, primjerice, sokol sjedi i besjedi; devet braće razgovara da li će seju dati Suncu ili Mjesecu te zaključuju da će je dati Suncu jer će ih ono grijati, a Mjesec će kumovati.⁸⁷

OJ, ULICE BAULICE

Oj ulice, baulice,

na dvi strane jabučice,

a na trećoj sokol sjedi,

sokol sjedi, pa besjedi:

– Jašio sam konja vrana,

⁸⁶ Sinj, 2020. godine. Kazivačica Marija Buljan, rođena 1936. godine.

⁸⁷ Dragić, Marko, *Poetika i povijest hrvatske usmene književnosti*, Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2008., str. 25-26

*pa sam našo zlatnu granu,
pa sam odn' o kulundžije
da mi skuje troje ključe
da otvorim bila grada,
pa da vidim što j' u gradu.*

*U gradu su devet braće
i deseta sestra Marta.
Svi se deset razgovara
a kud ćemo sestro Marto?
Kome ćemo seju dati,
da li suncu ili mjesecu?
Bolje suncu neg mjesecu.
sunce će nas ogrijati,
a mjesec će kumovati.*

Vile i povijesne osobe kojima je narod prepisao nadnaravnu moć najučestaliji su motivi mitskih pjesama. Vjerovalo se da vile daruju znanje i vještine, a neke pjesme o njima imaju i odgojnu funkciju što nam potvrđuju sljedeći stihovi:⁸⁸

*Kladila se vila i djevojka
ko će bolje poraniti rano,
i donesti vode iza gore
i pomesti bile dvore svoje.⁸⁹*

⁸⁸ Dragić, Marko, *Tradicijske priče iz Zagore*, Književni krug Split; Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split 2017., str. 64.

⁸⁹ Dragić, Marko, *Vile u tradicijskim pričama šibenskoga i splitskoga zaleđa*, Godišnjak Titius 10. Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2017., str. 223.

4.1. Skupile se vile

Ovu pjesmu je Marija čula u susjednom selu dok je jedna majka kazivala svojoj djeci te ju je tako zapamtila:

*Mjesec sija, zvijezde trepte mile,
Na izvoru skupile se vile.
Sve su stale samo jedna sjedi,
I ostalim vilama govori:
“Vile moje, moje drugarice
Odavno se mi sastale nismo.
O svom poslu da li račun date,
Da vidimo šta koja imade.”
Ali Jelislavka , vila Jelislavka zvala se,
O svom poslu računa ne daje.
Jelislavka veli:
„Jednog dana ja lutam po gori,
Teška želja oće da me umri.
Bila sam kao đelina vrla,
Moje se osušilo grlo.
Ja naidoh na jedno stado bijelo,
A i momče se frulicom zanišlo.“*

(Momak svirao frulu)

*A ona naišla kod njega kad je:
„Daj mi, kare, lađane vodice!“
Ko jelen do izvora skoči,
Bistre vode u tismu natoči.
„Evo, na ti vilo lađane vode s moga vrela
I moje gorice.*

*Al ti nisi kao što su druge vile,
U tebe su tako oči mile.“
On podiže svoju ruku lijevu,
Zagrli me kao bršljan jelu.
Poljupcima, kare, momče se zanilo,
Kare, i meni bolje nije bilo.
Sad ću kazat Svemogućem Bogu,
Bez dragoga živiti ne mogu.⁹⁰*

5. Povijesne pjesme

Povijesne pjesme pjevaju o kralju Vladimiru⁹¹, padu bosanskoga kraljevstva, Kaurima koji porobiše Livno, robinjicama koje su bile usužnjene jer nisu htjele prihvatiti islam te o povijesnim osobama. U mnogim su otpjevane patnje i stradanja pod mletačkom, ugarskom i francuskom vlašću, a najviše ih je posvećeno višestoljetnim progonima i stradanjima Hrvata pod osmanskom vlašću. Stoljećima su Hrvati služili tuđe vojske i bili prisiljeni boriti se za tuđe interese. Upravo je iz tog razloga sve do devedesetih godina dvadesetoga stoljeća svaka vojska bila omražena, a odlasci u vojsku iznimno bolni.⁹²

DOŠLI SU MI GLASI

*Došli su mi glasi
Od principa moga,
Da se imam dilit*

⁹⁰ Sinj, 2020. godine. Kazivačica Marija Buljan, rođena 1936. godine.

⁹¹ Sveti Vladimir bio je dukljanski knez. O Tome više: Helena Dragić, *Dukljanski kralj sveti Vladimir u hrvatskoj književnosti i crnogorskoj tradiciji*, Lingua Montenegrina, Časopis za jezikoslovna, književna i kulturna pitanja (The magazine of linguistic, of literature and cultural issues) Institut za crnogorski jezik i jezikoslovlje „Vojislav P. Nikčević“, br. 5, Cetinje, 2010., str. 517.-534.

⁹² Dragić, Marko, *Poetika i povijest hrvatske usmene književnosti*, Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2008., str. 72.

Od Splita biloga.

Dilit ću se, dušo,

U jutorak rano.

Komu ću t' ostavit,

Moja juta rano?

Majci al' sestrici,

Al u Pojišanu

Mariji Divici?⁹³

Dok su mladići služili tuđinske vojske njihove su ih djevojke iščekivale strepeći hoće li u tuđini izljubiti druge djevojke.

POĆI ĆU NA MORE

Poći ću na more

Vidit je li bistro,

Je li dojidrilo

Drago mi doisto.

Jidri, drago moje,

Viče ti je vrime,

Jesi li obaša

Sve mletačke rive.

Sve mletačke rive

⁹³Dragić, Marko, *Poetika i povijest hrvatske usmene književnosti*, Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2008., str. 73.

I po Zadru porte,

Jesi l' izjubio

Zadarske divojke?

Zadarske divojke,

Pobojte se Boga,

Vi pošjite meni

Moga draga doma.⁹⁴

Mnogi su hrvatski mladići izginuli po raznim ratištima. Mnoge su hrvatske udovice ostajale same sa svojom siročadi. Takve pjesme imaju elemente naricaljki.

S BOGOM, S BOGOM, PAREC I PAJDAŠEC

S Bogom, s Bogom, parec i pajdašec,

Gdo bu sada kaj preskrbel

Dečici i mene?

Nismo mi tak dokončali,

Da se bumo mi rastali,

Mi smo lepo dokončali,

Da si bumo dečicu hranili.

Parec, parec i pajdašec,

Zakaj si me ti prevari!,

Samu s decom sad ostavil?⁹⁵

⁹⁴Dragić, Marko, *Poetika i povijest hrvatske usmene književnosti*, Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2008., str. 73.

⁹⁵Ibid., str. 74.

Ni nakon čudesne obrane Sinj i Cetinska krajina nisu živjeli spokojno. Potresi su drmali, vatra je palila, a kuga odnosila živote. Narod je bio ustrajan u svojoj vjeri i zahvali Gospe Sinjske. Uvijek su joj se molili i vraćali pred njenu sliku. U znak zahvale Gospi Sinjskoj na pomoći narod je ispjevao mnoge pjesme. Sve se one godinama prenose s naraštaja na naraštaj. Nema stanovnika viteškog grada koji ne zna barem neku od njih.

5.1. Prva pisma od vitezova sinjskih

Više je usmenih tradicijskih i pučkih pjesama o vitezovima sinjskim:

*Sinju grade, zlatni buzdovane,
od starine junački mejdane,
u Cetini gnizdo sokolovo,
koga gleda oko principovo!*

*U tebi se legu sokolovi,
Cetinjani, mladi vitezovi,
koji Turkom rane zadadoše
i ruse im glave odsicaše.*

*Po imenu kažem krajišnike
Cetinjane, pišće i konjike:
najprvoga Grčić don Ivana,
od Cetine ravne kavalira,
koji Turkom na mejdan idaše*

*ter im ruse glave odsicaše;
krajinu je tursku porobio,
roblje hvata, plino dogonio.*

*Drugoga ti ja kažem junaka
svu priliku vojevode Janka,
po imenu Božu Vučkovića,
britku sablju Marka Kraljevića,*

*koga hvale latinska gospoda
i delije slavnoga naroda,
jer junačke glave odsicaše,
tursko roblje često dovodaše.*

*Ali evo zmaja žestokoga,
koji slavi dužda mletačkoga,
po imenu Zeca Vučkovića,
u junaštvu Vuka Brankovića.*

*Tira Turke i pašu kliškoga
od Morije rata žestokoga:
mnoge Turke biše pogubio
i u paši koplje ulomio.*

*Uđe ranjen pak je besidio:
»Kažite mi, mila braćo moja,
koja ono delija bijaše,
što me s kopljem udaraše!«*

*Vele njemu vitezovi Turci
»Ono biše Vučkoviću Zeče,
kojino te s kopljem udaraše,
i viteške glave odsicaše.«*

*Veli paša: »Ne ludujte, Turci!
Nije ono po imenu Zeče,
već je mrki iz gorice vuče,
koji Turke krajišnike tuče.«*

*Sinju grade, majko od junaka,
ti porodi silnoga konjika
Surić Franu, zmaja od dvi glave,
koji Turkom odnese mejdane*

*i pogubi silnoga dizdara,
po imenu Glođu zulumčara,
koji zemlju duždevu robljaše
i ruse im glave odsicaše.*

*Ali evo zmije i junaka,
koji mnogo pogubi Turaka:
harambaša Đanković Nikola
imadiše srce od sokola.*

*Često junak Prolog prilićaše,
Turke siče, roblje dovodaše,
krajinu je tursku porobio
i od Livna plino dogonio.*

*Sinj je bili branit pomogao
i na mejdan Turkom izlazio;
žestokoga boja ne bijaše
brez Nikole Đanka harambaše.*

*Od njega se pjevaju popijevke,
kad u kolu igraju djevojke
i junaci kada vino piju,
ol' goricom zelenom putuju.*

*Još ti kažem, pobratime dragi,
dvi aždaje od Cetine ravne:
Bakovića i Tomaševića,*

dva viteza, dva sokoličića.

*Obadv se od junaka slave,
jer viteški odsicaše glave,
obraniše gnizdo sokolovo,
u Cetini ravnoj savijeno.*

*Deliju mi kažu od mejdana,
po imenu Grabovca Antuna:
na krajini silni junak biše,
principovo kako pero piše,*

*jer u tursku zemlju odlazaše,
s krajišnicim glave odsicaše,
ter ga hvale po svitu junaci,
Dalmatini i Turci Bošnjaci.*

*Kada na Sinj Turci udariše
ter ga sa svih strana opsidoše,
dva Lovrića juriše činjahu
ter viteški Turke razgonjahu:*

*otac i sin roda junačkoga
siku Turke rata Malenoga,*

*ali, pobre, oba pogiboše
ter vojevat oni pristadoše.*

*Još ti, brate, jedno čudo kažem:
kada na Sinj udariše Turci,
u gradu se momče nahodaše,
Ivan Gulić imenom se zvaše.*

*On na Turke često pogledaše,
topdžibaši tiho govoraše:
»Pusti mene, pobratime dragi,
da ja smiram u vojsku carevu!«*

*Topdžija se na njeg izdiraše
ter srdito njemu govoraše:
»Biž' otolem, cetinski čobane,
za te li su šibe i lumbarde!«*

*To je čuo Balbi providure
ter topdžiji biše besidio:
»Pusti momka, nek u Turke smira,
da ako nam pogodi vezira!«*

Od oka je Ivan pogledao

*i lombardi živi ogranj dao:
lipo Gulić biše pogodio,
top je turski zrnomo zatvorio*

*Drugom smira Guliću Ivane,
pobi jadne Turke janjičare:
kuda godir s okom dopiraše,
na alaje Turke razgonjaše.*

*Već se taki ne rodi topdžija
u Turčina, ni u Latinina,
što delija Guliću Ivane,
koji brani mlade Cetinjane.*

*Al' da ti je, brate, poslušati,
što govore Turci krajišnici:
Nitko nami veće ne dodija,
što delija Brčiću Martine!*

*Turski nosi, a turski govori,
turski klanja, vlaški Boga moli,
ter uhodi sela i gradove
i svu vojsku cara čestitoga.*

*Obdan spava, obnoć kupi vojsku,
robi sela i varoše bile:
ako nam ga uhvatiti Bog da,
mi ćemo ga na mije derati.«*

*Maleno je vrime postajalo,
na Otok su Turci udarili
i Martina živa uhvatili.
Evo, brate, tuge i žalosti!*

*Mučiše ga tri bijela danka
te ga živa na mije odriše,
al' se biše lipo osvetio,
jer je mnoge Turke pogubio.⁹⁶*

5.2. Otklen tebi, Sinju bili

*Otklen tebi, Sinju bili,
Da se ime tvoje mili
Sitnoj travci, kršnu boru...
Otkle ponos, otkle dika...
Od koga ti srića data...*

Zvizda toja, Gospa tvoja,

⁹⁶ Sinj, 2022. godine. Kazivač: Frano Jenjić, rođen 1944. godine.

*Tebe vodi, tebe nosi:
Kad je mira, kad je boja,
Za te moli, za te prosi
Otud Sinju, tebi glasa,
Bolnu srcu otud spasa.⁹⁷*

5.3. Sinjskoj Majci

*1. Dal' bistra Cetina pamti
kad s vodom krv se pomiješala,
Kada je čitavim krajem
kosom smrt živote nosila.
Ni vila s Prologa nije
pružiti pomoć nam znala.
Jedino tvoja je ruka
naš život, domove spasila!
Bez Tebe, bez Tvoje Slike
zar bi se Sinj Tvojim zvao?
Na naše borbe i muke,
brzo bi zaborav pao.
Prije će Cetina proći,
nego Te srce zaboravi,
O Gospe Sinjska majko,
s narodom zauvijek ostani!*

*2. I mnogi danas ko nekad
do Tebe bos i će doći,
Pred tvoju sliku će kleknuti
još jednom "Hvala Ti" reći.
Zauvijek Rama i Duvno,*

⁹⁷ Sinj, 2020. godine. Kazivačica Marija Buljan, rođena 1936. godine.

*Split, Mostar, Zadar i Livno
k Tebi će dizati molbe glas,
pjevati hvalu i tražit spas!*⁹⁸

5.4. Alkarska himna

Viteška borba za Sinj inspiracija je za brojne pjesme u sinjskoj krajini. Jedna od najpoznatijih je Alkarska himna. Pjesma se može čuti na ulicama Sinja za vrijeme alkarskih svečanosti koje se održavaju prvog petka, subote i nedjelje u mjesecu kolovozu.

*„Prangije tutnje, barjaci se viju,
Sinj danas slavi svoj junački dan
Gospa je sinjska kraljica sviju,
Čuva nam vjeru u stoljetni dan.”*⁹⁹

5.5. Gospin spas

*“Zahvaljujte, od Sinja junaci,
brez pristanka Isusovoj majci,
kojano vas od Turak’ obrani!”*

5.6. Opsada Sinja 1715.

*Još ne biše zora zabilila
ni Danica lica pomolila,
zove vila s Prologa planine
vitezove od ravne Cetine:*

⁹⁸ Sinj, 2020. godine. Kazivačica Marija Buljan, rođena 1936. godine.

⁹⁹ Sinj, 2022. godine. Kazivač: Frano Jenjić, rođen 1944. godine.

*»Na noge se, mladi Cetinjani!
Jer spavate kano i poklani?
Eto na vas vojska strahovita,
turska vojska puno silovita:*

*sto hiljada pišac' i konjika
sve po izbor najboljih vojnika;
prid njima je silni Mustaj-paša,
Hercegovac, krvolija vaša.*

*Od Čelića roda i plemena
poturči se u mlada vrimena
ter ostavi starca babu svoga,
pođe dvorit cara silenoga*

*i kod njega jadnu sriću nađe:
od čobana za pašu izađe
i serašcer od vojske careve
ter sad robi države duždeve.«*

*Istom vila tako besideći,
Cetinjane mlade slobodeći,
na Cetinu Turci udariše,
na Kosincu vodu pribrodiše.*

*Kad to vidi Vučkoviću Bože,
sedla konja, što god prija može,
kano soko udari na Turke
ter junačke okrvavi ruke.*

*S njim bijaše triest vitezova
krajišnika, sivih sokolova,
dvaest i šest glava odsikoše
pak se natrag zdravi povratiše.*

*Al' ne ktiše dva silna junaka,
u slobodu slična i jednaka,
dva Lovrića dva orla krstaša,
otac i sin, lipa dika naša*

*nego siku Turke krajišnike,
mlade pišce i brze konjike,
ali po nje tad bijaše loše,
sikuć Turke oba pogiboše.*

*Ljuto cvili Vučkoviću Bože,
od tuge se junak prinemože,
žali serdar dva Lovrića svoja:
»Di ste sada, dva sokola moja,*

*koji sa mnom u četu hodiste
ter od Livna roblje dovodiste!
Ej Grgure, ljute moje rane,
tko će branit mlade Cetinjane?*

*Ej Filipe, rumena jabuko,
sva žalosti moja, teška muko,
jošter nisi lipo ni zenula,
a vidim te, da si uvenula!«*

*Evo, brate, žalosti i više!
Na Otoku zbig cetinski biše,
u vodu su Turci ugazili
ter na Otok skladno udarili.*

*Hladna se je voda zajazila,
kud je turska vojska prigazila.
Tu se brani malo i veliko,
ali od njih ne uteče nitko,*

*jer je silna vojska udarila,
Otočane pod mač okrenula.
Puno veće izgibe Turaka
nego mladih cetinskih junaka,*

*al' zaludu, njihov mejdan biše, -
viruj, pobre, tako pero piše.
Otolem se podigoše Turci
k Sinju gradu kano mrki vuci.*

*Cetinu su uz put porobili
i pod Sinjem tabor učinili.
Malo vrime postajalo biše,
na troje se oni razdiliše.*

*Jedni paze Sinja bijeloga
od pomoći dužda mletačkoga,
drugi iđu niz polje Petrovo,
da osvoje gnizdo sokolovo,*

*Drniš bili više polja ravna:
u srcu im to biše odavna.
Ali mnogi glave pogubiše,
prij a nego Drniš ni vidiše,*

*jer ih siče silni kavalire,
s krajišnicim Nakiću Grgure:
ne dade im pristupiti gradu,
već im rusu svu oguli bradu.*

*Sramotno se povratiše Turci
k Sinju gradu kano gladni vuci,
niti Drniš bili osvojiše,
niti mlado roblje zarobiše.*

*Treća vojska ode pod Vrljiku,
svakom daje žalost priveliku:
na varoš je zorom udarila
ter ga biše brzo osvojila.*

*Upališe kule i čardake,
Vrljičane ter siku junake,
al' se oni lipo osvetiše,
zašto mnoge Turke pogubiše.*

*Kad su Turci varoš osvojili,
udariše na kašteo bili,
al' na silu njega ne uzeše,
neg' na viri, jer im se zakleše*

*da ih neće pogubiti nitko,
neg' veselo malo i veliko
da će poći, kud je komu drago:
još im uz to obećaju blago.*

*Privariše jadne Vrljičane.
ter ih siku kano Otočane.
Biše duša petnaest stotina
u kaštelu, ovo je istina.*

*Kad u njega Turci ulizoše,
što bi staro, ono posikoše,
malu dicu nemilo razdiru,
učiniše veliku neviru,*

*a neviste i mlade divojke
poturice hvataju za dojke.
Sve za roblje tada popadoše
pak se k Sinju gradu podigoše.*

*Tu su tuge, velike žalosti:
Turci vode roblje brez milosti
majke žale, divojčice ciču,
a neviste »Jao meni!« viču.*

*Al' žalosti onde ne pristaju,
pod Sinjem im goru muku daju
što god biše od boja junaka,
sve pogibe tada od Turaka.*

*Virujte mi, na glasu delije,
nigda vire u Turčinu nije:
s nevirom je vojevat počeo,
s nevirom je po svita oteo.*

*Opet oni o neviru rade,
oko Sinja meterize grade,
po imenu dezivlju serdare
ter nastoje, da i njilz privare*

*»Pridajte se, sinjski vitezovi,
po Cetini bit ćete knezovi:
bilu gradu vrata otvorite,
čestitom se paši poklonite!*

*Pridajte se, mladi Cetinjani,
ne ginite kano Otočani;
ostavite Latinina Marka,
bit će paša vaša mila majka!«*

*Al' serdari za to i ne haju,
veće Turke psuju i karaju:
»Ej nevire, Turci Glamočani,
a di su nam naši Vrljičani,*

*kojino se vami pridadoše
ter na viri tvrdoj izgiboše?
Nigda vire u vami neimade,
zašto Turčin za Boga ne znade.*

*Prija ćemo podnit teške muke,
neg' se pridat u nevirne ruke,
ni ostavit dužda mletačkoga,
a dvoriti cara nevirnoga.»*

*Kad serdare Turci razumiše,
oko grada tope namistiše
ter ga biju, nigda ne pristaju,
sa svih strana živi oganj daju.*

*Pak su naglo na grad udarili,
s rukam' su se zida uhvatili;
živa vatra prosu se iz grada,
slušaj, brate, od Turaka jada!*

*Koliko ih na grad udaraše,
on'liko ih sunovrat padaše:
pogibe ih petnaest stotina
na jurišu, ovo je istina.*

*A ostali biže i jauču,
za njima se saručine suču;
prid Mustapu idu izranjeni,
neveseli, sasvim poniženi.*

*Suze rone, ovako govore:
»Mustaj-paša, još će biti gore,
jer Sinjani nisu Otočani,
nit' su ono jadni Vrljičani,*

*već su ono zmaji i junaci,
vitezovi kano i Ungarci;
prid njima su aždaje glavari,
kapetani i mladi serdari.*

*Po imenu kažemo glavare,
vitezove i delije stare:
kavalira Grčić don Ivana,
kojino je dika Cetinjana;*

*i serdara Božu Vučkovića,
na oružju Marka Kraljevića;
Žankovića i Tomaševića
i viteza Grgu Bakovića;*

*Surić Franu, zmiju od mejdana,
a unuka Surić don Stipana;
vojevodu Grabovca Antuna
i Čulića, mlada kapetana.*

*Ovo jesu cetinski glavari,
kapetani i mladi serdari.
Još kažemo, moj čestiti paša,
tri papaza, to je žalost naša:*

*fra Stipana roda Ugričića
i fra Pavla fratra Vučkovića,
trećega ti kažemo sokola,
ter se zove Brčić fra Nikola.*

*Ovi tebi grada ne pridaju,
nego nami ljute rane daju,
i ostali sinjski kapetani,
harambaše od krajine zvani.*

*Silni vitez njima zapovida,
da se brane, sve im pripovida:
nije ono poplašeno Ture,
nego vitez Balbi providure,*

*koji bi se prija pomamio,
još i rusu glavu izgubio,
nego bi se tebi poklonio,
Sinju gradu vrata otvorio!«*

*Paša njima ništa ne viruje,
već ih opet na grad natiruje.
Sinjani se Turkom ne pridaju,
već im ruse glave odsicaju.*

*Osta mrtvih brez broja Turaka
oko grada, najboljih junaka;
obraniše gnizdo sokolovo,
na krajini srce principovo.*

*Obrani ga Marija Divica,
kojano je sinjska pomoćnica.
Koliko ih pod grad dolazaše,
toliko ih mrtvih ostavljaše.*

*Bi u Sinju Gospina Prilika,
koja čini čudesa velika:
trikrat se je u gradu znojila
moleć Sinka, koga je rodila,

da pogleda na svoje stvorenje,
koje nosi njegovo zlamenje:
»Zarad, Sinko, tvoje gorke muke
ne daj puka u nevirne ruke!*

*Tako t' moje velike žalosti,
nu se smiluj ter grišnikom prosti:
plačna gledat ja ne mogu puka,
ni slušati njihova jauka.«*

*Ali Isus Majci odgovara:
»Njihova je opačina stara.
Pusti mene, moja Majko mila,
da pokaram ja njihova dila!*

*Njihovi mi dodijaše grisi,
nek im sindžir oko vrata visi!«
Trikrat Majka moli Sinka svoga,
da ne kara puka cetinskoga.*

*Poslušajte velikih čudesa,
što će sada pasti iz nebesa!
Na Turčina dođe srdebolja,
teška bolest, velika nevolja.*

*Po trista ih na dan umiraše,
po toliko iz vojske bižaše,
a uoči Gospojine slavne
biže Turci iz Cetine ravne.*

*Osta mrtvih trideset hiljada
turske vojske oko bila grada:
što pogibe, što bolest umori,
Gospe Sinjska posve ih obori.*

*Zahvaljujte, od Sinja junaci,
brez pristanka Isusovoj Majci,*

*kojano vas od Turak' obrani!
I da ste mi zdravi, Cetinjani!*¹⁰⁰

¹⁰⁰ Sinj, 2022. godine. Kazivač: Frano Jenjić, rođen 1944. godine.

*Nadam se dragi čitatelju da sam Ti barem malo približila jedan maleni dio Lijepa Naše
i da Ti je srce zaigralo i učinilo da počneš drugačije razmišljati.*

Rječnik

A

Al – ali

B

Biel - bijel

Bisage – dvostruka torba

Brokva – čavao

Brez – bez

Bronhita - bronhitis

Burgija – svrdlo, bušilica

C

Ciče - plaču

Cvanjcik – srebreni novac u Habsburškoj

Č

Čeljad – ljudi

Čouk – čovjek

Ć

Ćebe – pokrivač od proste vune

D

Danak – dan

Delija – hrabar čovjek; snažno razvijen muškarac

Dica - djeca

Dilu – dijelu

Divojke – djevojke

Doisto – doista

Dvajst / dvaest – dvadeset

Đ

Đelina – nevjesta, mlada

G

Gazete – novac

Gamela – zdjelica od lima

Gdo - gdje

Gnizdo - gnijezdo

Grišnik – grešnik

H

Handžar – dug zakrivljen dvosjekli nož

I

Iđe – ide

Iljadu - tisuću

Imadem – imam

Infišat – biti lud za nečim, biti opsjednut nečim

Izdurat – izdržati

Izgibe – izginu

J

Jatak – pomagač u nečasnim poslovima

Ječerma – dio starinske odjeće, prsluk

Jim – im

Jošer - još

Jur – već

K

Kare – kaže

Kojino – koji ono

Kojano – koja ono

Komšiluk – susjedstvo

Kujundžija – zlatar

Kudilja – drveni alat za presti vunu

L

Lađane – ladne

Lašnje – lakše

Lima – turpija

Liek - lijek

Lumbarda – starinski top

M

Misto- mjesto

N

Naježda – nailazak

Nana – baka

Nami - nama

Napridovala - napredovala

Neš – nečeš

NJ

Njedra – prsa, grudi

Njeg - njega

Njilz – njih

O

Obolje – oboli

Opucnio – uputio

Oš – hoćeš

Otkle – odakle

Otale – od tu

Otolem – od tud

P

Pendžer – prozor

Pijeca - pijaca

Pofatali – pohvatali

Potira – potjera

Povratio – vratio se

Pobro - prijatelj

Poklem – budući da

Pošjite – pošaljite

Pušće – puste

Plino – plijen

Prangija – sprava za pucanje na slavljima

R

Rasap – raspad

Rvatski – hrvatski

S

Sahat – sat

Seja – sestra

Svojta – rodbina

T

Taki – takvi

Telećak – naprtnjača s ukrasom od teleće
kože s koje nije skinuta dlaka

Ter – te

Teško - teško

Tisma – nekakva posuda za vodu

Tizi – tih

Toja - ta

Triest - trideset

Tikrat – tri puta

Tute – tu

U

Ubojna – ubojita

Uiti - uhvati

Uniđe – uđe

Unda – onda

Unišla - ušla

Un - on

Ufati – uhvati

Une – ona

Usahnuti – uvenuti

V

Vrljika – Vrlika

Vrljičani – Vrličani

Z

Zericu - malo

Ž

Živle - živjele

6. Zaključak

U vrijeme bez današnje tehnologije i raznolikog načina komunikacije, narod je smišljao i stvarao sam sebi zabavu. Većinom je taj narod bio nepismen te su stoga sve priče i pjesme nastajale pomoću usmene komunikacije. Upravo je to bio jedan od glavi pokretača razvoja usmene književnosti. S pravom kažemo kako je usmena književnost najstarija i najdugotrajnija vrsta književnosti koja postoji od kada postoji i sam čovjek. To je književnost koju je narod stoljećima čuvao i prenosio svojim potomcima. Usmena je tradicija složena cjelina koja uključuje znanje, vjerovanje, moral, pravo i mnoge druge vještine koje je čovjek stekao kao član društva. Narod je tu tradicijsku kulturu sačuvao u svojim narodnim pjesmama i pričama.

U ovom radu možemo vidjeti raznovrsne priče i pjesme vezane za sinjski kraj. Posebno mjesto zauzimaju predaje i pjesme o Čudotvornoj Gospi Sinjskoj i viteškoj igri Alka. Čudotvorna Gospa Sinjska spasila je narod Sinja od turskih napada, a Sinjani su u zahvalu dali okruniti njenu sliku zlatom. Kao spomen na junački otpor sinjskih vitezova i slavnu Gospinu pobjedu, svake se godine u mjesecu kolovozu održava viteška igra Alka.

Radeći ovaj rad i sama sam uvidjela koliko prekrasno može biti zaviriti u istinsku ljepotu Lijepe Naše, koliko je ona neprocjenjiva i drukčija od svih drugih zemalja. Nadam se da će to primijetiti i drugi i da će se osvrnuti na našu prošlost i istražiti sve te običaje, tradicije, nošnje i pjesme ispjevane o stvarnom životu koje nose veliku mudrost sa sobom. Sva ta blaga su naši preci načinili vlastitim rukama i s velikom ljubavlju i stoga ih trebamo nastaviti prenositi s generacije na generaciju.

Izvori

Kazivači:

Marija Buljan (djevojačko Buljan), rođena 1936. godine na Biteliću, malom selu pokraj Sinja. Živjela je u velikoj obiteljskoj zajednici, sa svojim roditeljima, sestrama, bakom i djedom, stričevima i strinama te njihovom djecom. Nije pohađala školu zbog ratnog stanja u to vrijeme. Večernje sate su provodili svi zajedno pričajući različite priče i pjesme iz narodne usmene predaje. Tako je Marija zapamtila mnoge priče i pjesme, a neke nam je i ispričala.

Franjo Jenjić rođen je 12. veljače 1944. godine u Glavicama pokraj Sinja u obitelji zemljoradnika. Živio je s ocem, majkom i devetoro braće i sestara od kojih je on bio najstariji. Osnovnu školu završio je u rodnom selu. Sa 14 godina počinje raditi kako bi pomogao svojoj obitelji. Od Frane sam čula priče i pjesme vezane za viteški grad Sinj, koje je on čuo od mnogih kazivača u svom rodnom mjestu.

Literatura

1. Bošković-Stulli, Maja, 1968. „*Narodne pripovijetke i predaje Sinjske krajine.*” U: *Studije i građa o Sinjskoj krajini*, Ur. Bošković-Stulli, Maja; Gušić, Marijana; Palčok, Zoran; Žganec, Vinko, Zagreb: Institut za narodnu umjetnost, 1968.
2. Botica, Stipe, *Usmene lirske pjesme*, SHK, Zagreb, 1996.
3. Botica, Stipe, *Hrvatska usmenoknjiževna čitanka*, Zagreb: Školska knjiga, 1995.
4. Botica, Stipe, *Povijest hrvatske usmene književnosti*, Zagreb: Školska knjiga, 2013.
5. Brčić, Ante, *Andrijica Šimić*, Zagreb: Despot Infinitus, 2015., str. 8.
6. Čoralić, L. i Markulin, N., *Bitka za Sinj 1715. godine*, Zbornik Odsjeka za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, 34 (-), 2016.
7. Dragić, Helena, *Dukljanski kralj sveti Vladimir u hrvatskoj književnosti i crnogorskoj tradiciji*, *Lingua Montenegrina*, Časopis za jezikoslovna, književna i kulturna pitanja (The magazine of linguistic, of literature and cultural issues) Institut za crnogorski jezik i jezikoslovlje „Vojislav P. Nikčević“, 5, Cetinje, 2010., str. 517.-534.

8. Dragić, Marko, Hajdučki harambaša Andrija Šimić po čijim je vrlinama nazvan HNK Hajduk, *Kulturna baština*,(46), 2020., str. 298.
9. Dragić, Marko, Povijesne i etnološke predaje iz Otoka Sinjskoga. Tragovi tradicije, znakovi kulture (Zbornik u čast Stipi Botici) (ur. Evelina Rudan; Davor Nikolić; Josipa Tomašić) Hrvatska sveučilišna naklada, Hrvatsko filološko društvo, Matica hrvatska. Zagreb, 2018. 283.-297.
10. Dragić, Marko, Vile u tradicijskim pričama šibenskoga i splitskoga zaleđa, *Godišnjak Titius* 10. Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2017., 219.-240.
11. Dragić, Marko, *Tradicijske priče iz Zagore*, Književni krug Split; Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split 2017.
12. Dragić, Marko, Legende i svjedočanstva o čudotvornoj slici Gospe Sinjske, *Croatica et Slavica Iadertina* 12 (1), Sveučilište u Zadru, Odjel za kroatistiku i slavistiku, Zadar, 2016., 153-177.
13. Dragić, Marko, Suvremeni zapisi legendi i predaja u metkovskom kraju, *Hrvatski neretvanski zbornik*, 8, Društvo Neretvana i prijatelja Neretve u Zagrebu, Zagreb, 2016.
14. Dragić, Marko, Danak u krvi u romanu „Na Drini ćuprija“ i u suvremenom pripovijedanju, *HUM časopis Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Mostaru*, 8, Mostar, 2012., str. 123.-140.
15. Dragić, Marko, Harač i drugi zločini u Mažuranićevom spjevu „Smrt Smail-age Čengića“ i suvremenom narodnome pripovijedanju, *Zbornik: Ivan Mažuranić (1814-1890) i Crna Gora*, HCDP "Croatica - Montenegrina" RH & CKD "Montenegro - Montenergina" u Osijeku & Institut za crnogorski jezik i jezikoslovlje "Vojislav P. Nikčević" - Cetinje, Cetinje – Osijek, 2011., str. 379-411.
16. Dragić, Marko, Danak u krvi u romanu „Na Drini ćuprija“ i u suvremenom pripovijedanju, *HUM časopis Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Mostaru*, br. 8, Mostar, 2012., str. 123.-140.
17. Dragić, Marko, Etiologija izreke „Šaptom Bosna poginu“, *Školski vjesnik*, 60 (3). Split, 2011., str. 361-382.
18. Dragić, Marko, *Poetika i povijest hrvatske usmene književnosti*. Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2008.
19. Dragić, Marko, *Književna i povijesna zbilja: kroatističke teme*, Split: HKD Napredak, 2005.

20. Dragić, Marko, Zbilja o harambaši Andrijici Šimiću u usmenoj i pučkoj epici, Mostar, glasilo Matice hrvatske, Motrišta, 33, 2005.
21. Dragić, Marko, Zbilja o knezovima Nakićima i Vučkovićima u "Razgovoru ugodnom" i tradiciji, Školski vjesnik, časopis za pedagoška i školska pitanja 52. (3-4) Split 2003, str. 283-295.
22. Kačić-Miošić, Andrija, *Razgovor ugodni naroda slovinskoga*, Zagreb: Rapošljiva knjižara A. Jakić, 1862.
23. Marković, fra Ivan, *Sinj i njegovo slavlje*, Dionička tiskara u Zagrebu, 1898.
24. Marković, Ivan, *Gospa Sinjska*, Zagreb: Dionička tiskara, 1899.
25. Mateljan, Ante, *Čudo i milosti Gospe Sinjske. Uz svjedočanstva u listu "Gospa Sinjska - Glasnik Marijine slave" (1922-1944) // 300. obljetnica slavne obrane Sinja 1715. godine (21715.-2015.)* / Dukić, Josip ; Grbavac, Josip (ur.), Sinj: Franjevački samostan Gospe Sinjske, Viteško alkarsko društvo Sinj, Grad Sinj i gradovi i općine Cetinske krajine, 2018.
26. Milas, Mijo, „*Hajduk Andrija Šimić*”, U: *Andrija Šimić, Izuzetna pojava među hajducima*, Ur. Mimica, Ivan; Milas, Mijo. Split: Logos-tours, 2005.
27. Milas, Mijo, *Hrvatski narodni junak Andrijica Šimić*, Split: Logos, 1996.
28. Vukušić, Ana-Marija, *Suvremenost, tradicija i sjećanje: Sinjska alka*, Narodna umjetnost, 42 (2), Zagreb, 2005. str. 93.-108.

ZBILJA U POVIJESNIM I MITSKIM PREDAJAMA I PJESMAMA SINJSKOG KRAJA

Maleni grad na rubu Sinjskog polja diči se bogatom povijesti iz koje se razvila bogata usmena književnost. Rad je pisan s ciljem da se osvrnemo na našu prošlost i istražimo predaje i pjesme koje nam govore o stvarnom životu i da riječi sačuvaju ono što je prošlo.

Sinjani se s ponosom prisjećaju bitke koja se vodila davne 1715. godine i čudesne obrane njihovog viteškog grada. Mnogo je predaja vezano upravo za te događaje, a koje narod i danas rado pripovijeda. Sve se one već stoljećima prenose s generacije na generaciju. Nezamislivo je proći kroz sinjski kraj, a ne čuti barem jedan mali dio tih predaja. Posebno mjesto unutar tih predaja zauzima Gospa Sinjska, štit i utočište svakog stanovnika viteškog grada.

Za razumijevanje bitke koja se vodila za grad Sinj kao i njegove čudesne obrane 1715. godine veliki značaj imaju franjevci iz Rame. Oni su davne 1867. godine bježeći od nemilosrdnih turskih vojnika donijeli sliku Gospe od Milosti koja je nakon obrane Sinja nazvana Čudotvorna Gospa Sinjska.

Ključne riječi: Sinj, bitka za Sinj, čudesna obrana, Gospa Sinjska, predaja, pjesma

INDEED IN THE HISTORICAL AND MYTHICAL TRADITIONS AND SONGS OF THE SINJ REGION

The small town on the edge of the Sinjsko polje boasts a rich history from which a rich oral literature has developed. The work was written with the aim of looking back at our past and exploring the traditions and songs that tell us about real life and that words preserve what has passed.

The people of Sinj proudly remember the battle that took place in 1715 and the miraculous defense of their knightly city. There are many traditions related to these events, which the people are still happy to tell today. All of them have been passed down from generation to generation for centuries. It is unthinkable to pass through the Sinj region and not hear at least one small part of these traditions. A special place within these traditions is occupied by Our Lady of Sinj, the shield and refuge of every resident of the knightly city.

The Franciscans from Rama are of great importance for understanding the battle that was fought for the city of Sinj as well as its miraculous defense in 1715. Back in 1867, fleeing from merciless Turkish soldiers, they brought the image of Our Lady of Mercy, which after the defense of Sinj was called the Miraculous Lady of Sinj.

Keywords: Sinj, battle for Sinj, miraculous defense, Our Lady of Sinj, tradition, song

Obrazac A.Č.

SVEUČILIŠTE U SPLITU
FILOZOFSKI FAKULTET

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

kojom ja MARINELA BULJAN, kao pristupnik/pristupnica za stjecanje zvanja magistra/magistrice HRVATSKOG JEZIKA I KNJIŽEVNOSTI I FILOZOFIJE izjavljujem da je ovaj diplomski rad rezultat isključivo mogega vlastitoga rada, da se temelji na mojim istraživanjima i oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio diplomskoga rada nije napisan na nedopušten način, odnosno da nije prepisan iz necitiranoga rada, pa tako ne krši ničija autorska prava. Također izjavljujem da nijedan dio ovoga diplomskoga rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Split, 14.09.2022.

Potpis

OBRAZAC I.P.

IZJAVA O POHRANI ZAVRŠNOG / DIPLOMSKOG RADA U DIGITALNI
REPOZITORIJ FILOZOFSKOG FAKULTETA U SPLITU

STUDENT/ICA	MARINELA BULJAN
NASLOV RADA	ZBIJKA U POVIJESNIM I MITSKIM PREDAJAMA I PJEŠMAHA SINJEDG KRAJA
VRSTA RADA	DIPLOMSKI RAD
ZNANSTVENO PODRUČJE	HUMANISTIČKE ZNANOSTI
ZNANSTVENO POLJE	FILOLOGIJA
MENTOR/ICA (ime, prezime, zvanje)	PROF. DR. SC. MARKO DRAGIĆ
KOMENTOR/ICA (ime, prezime, zvanje)	/
ČLANOVI POVJERENSTVA (ime, prezime, zvanje)	1. DOC. DR. SC. LUCIJANA ARMANDA ŠUNDOV 2. DR. SC. NILOLA SUNARA 3. PROF. DR. SC. MARKO DRAGIĆ

Ovom izjavom potvrđujem da sam autor/ica predanog završnog/diplomskog rada (zaokružiti odgovarajuće) i da sadržaj njegove elektroničke inačice u potpunosti odgovara sadržaju obranjenog i nakon obrane uređenog rada. Slažem se da taj rad, koji će biti trajno pohranjen u Digitalnom repozitoriju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Splitu i javno dostupnom repozitoriju Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu (u skladu s odredbama Zakona o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju, NN br. 123/03, 198/03, 105/04, 174/04, 02/07, 45/09, 63/11, 94/13, 139/13, 101/14, 60/15, 131/17), bude (zaokružiti odgovarajuće):

- a.) u otvorenom pristupu
- b.) rad dostupan studentima i djelatnicima Filozofskog fakulteta u Splitu
- c.) rad dostupan široj javnosti, ali nakon proteka 6/12/24 mjeseci (zaokružiti odgovarajući broj mjeseci)

U slučaju potrebe dodatnog ograničavanja pristupa Vašem ocjenskom radu, podnosi se obrazloženi zahtjev nadležnom tijelu u ustanovi.

14.09.2022.
mjesto, datum

Buljan
potpis studenta/ice